

Diak

Szilvia Simon-Nagy
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Sosiaali- ja terveysalan ammattikorkeakoulututkinto
Sosionomi (AMK)
Opinnäytetyö, 2021

KIELITIETOISESTI KOHTI SUOMALAISTA TYÖELÄMÄÄ

**Maahanmuuttajataustan vaikutus ammatillisen kielitaidon
kehittymiseen sosiaalialan toimintaympäristöissä**

TIIVISTELMÄ

Szilvia Simon-Nagy

Kielitietoisesti kohti suomalaista työelämää. Maahanmuuttajataustan vaikutus ammatillisen kielitaidon kehittymiseen sosiaalialan toimintaympäristöissä.

44 s., 6 liitettä

Syksy 2021

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Sosiaali- ja terveystieteiden ammattikorkeakoulututkinto

Sosionomi (AMK)

Tutkimuspainotteisen opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia miten maahanmuuttajataustaiset sosiaalialan ammattilaiset kehittävät ammatillista suomen kielen taitoaan. Tarkoituksena tässä työssä oli myös saada ymmärrystä siitä, miten ammatillinen suomen kielen taitotasoa vaikuttaa työtehtävistä selviytymiseen maahanmuuttajataustaisten henkilöiden kohdalla. Työn tavoitteena oli tuottaa kokempohjaista tietoa, joka palvelee Opin portailta työelämään Satakunnassa -hanketta sen pyrkimyksessä sujuvoittaa maahanmuuttajien työllistymistä vahvistamalla sosiaali- ja terveystieteiden työpaikkojen kielitietoisuusaamista.

Tutkimuksen aineistokeruumenetelmäksi valittiin puolistrukturoitu teemahaastattelu. Tutkimusaineisto koostuu kuudesta teemahaastattelusta, joihin pyydettiin mukaan maahanmuuttajataustaisia sosiaalialan ammattilaisia. Ammatiltaan he olivat sosionomeja, sosiaalityöntekijöitä ja sosionomi-diakoneja. Aineistokeruussa lähestyttiin suomen kielen osaamista eri näkökulmista. Aineistokeruun pääteemoiksi valittiin kotoutumiskoulutus, non-formaali kielen opiskelu, työllistyminen ja ammattitaito sekä ammatillisen suomen kielen kehittyminen. Tutkimustulosten analyysimenetelmänä käytettiin sisällönanalyysiä. Opinnäytetyön teoreettisena viitekehystenä toimi kielitietoisuus.

Tutkimukseen osallistuvat henkilöt olivat sitä mieltä, että suomen kielen taito kehittyy parhaiten vuorovaikutustilanteissa. Harrastus- ja vapaaehtoistoiminta, täydennyskoulutus tai työharjoittelu ovat esimerkiksi toimintoja, joissa suomen kieli ei ole tavoitteena vaan vuorovaikutuksen välineenä. Ammatillisen kielen kehittyminen sosiaalialalla on myös kytköksissä työpaikalla tapahtuvaan vuorovaikutukseen. Pohdiskelu omasta ammatillisen suomen kielen taidon riittäväydestä kuuluu haastateltujen ammatillisen itsevarmuuden kehittymiseen. Asiakkaiden ja työyhteisöjen suhtautuminen tutkimushenkilöiden kielitaitoon vaikutti heidän työssä suoriutumiseen.

Tutkimustulokset osoittivat, että ammattitaito ja ammatillinen kielitaito muodostavat kokonaisuuden eikä tunnu luontevalta käsitellä niitä erilleen. Niiden kehittymistä voi kuvata kaksisuuntaisena prosessina, jossa ammattitaito ja kielitaito vahvistuvat toinen toistaan tukemalla. Tutkimustulokset vahvistivat teoreettisen lähtökohdan työelämässä tarvittavan kielitaidon työpaikka- ja tilannekohtaisuudesta. Erittäin hyvän suomen kielen taidon koettiin ratkaisevaksi tekijäksi tärkeiden asiakirjojen laatimisessa. Muissa työtilanteissa viestintätaidot merkitsevät enemmän kuin virheetön kielenkäyttö ja epätäydellinen suomen kielikin riittää.

Asiasanat: ammattikieli, kielitietoisuus, maahanmuuttajat, sosiaaliala

ABSTRACT

Szilvia Simon-Nagy

Language awareness as a tool in working life. Effects of immigrant background on the development of professional language skills in social services work environments

44 p., 6 appendices

Autumn 2021

Diaconia University of Applied Sciences

UAS Bachelor's Degree in Social Services and Health Care

Bachelor's Degree Programme in Social Services

The goal of this research-oriented thesis was to find out how social service professionals with an immigrant background develop their professional Finnish language skills. This work also aimed at gaining understanding of what the effects of professional Finnish language skills are in terms of performing at work as far as professionals with immigrant background are concerned. The purpose of the thesis was to develop empirically based knowledge for the use of a project called From the Learning Steps to Working Life in Satakunta. This project strives for facilitating the employment of social service graduates with an immigrant background and for strengthening the language awareness of working life in social and health care sectors.

The method of semi-structured theme interviews was utilized in the study for collecting the data. The research data consists of six theme interviews with social service professionals with an immigrant background. By profession, the interviewees were bachelors of social services, social workers and deacons. The focus of the interviews centered around the Finnish language skills from different aspects. Topics such as integration courses, non-formal language learning, employment and expertise as well as the development of professional Finnish language skills were covered. The research material was analyzed with content analysis. Language awareness was chosen as the theoretical framework of this thesis.

All the participants of the study claimed that Finnish language skills develop most effectively in interaction with others. Hobbies and voluntary work as well as further education and work placements are activities where Finnish language is not the target, but it works as a tool for interaction. As for the development of professional language skills, it also appears to be in close connection with interaction taking place in professional environments. The analysis of the research data suggests that for the interviewees, pondering on their own professional Finnish language expertise and its sufficiency is part of the development of their professional self-confidence. The attitudes of the clients as well as the work communities towards the interviewees' language skills has had an influence on how the interviewees perform at work.

One of the most significant results was that in the social service sector, the professional skills and professional language skills should not be dealt with as separate units as they are closely connected to each other. The development of

professional and language skills can be described as a two-way process where they are strengthened by supporting one another. The theoretical starting point of sufficient working life language skills being workplace- and situation-dependent was reinforced by the result of the study. The conclusion seems to be that excellent language skills are needed when creating important documents. In other work situations, imperfect Finnish language functions well, and communication expertise is apparently more crucial than flawless language use.

Keywords: professional language, language awareness, immigrants, social services

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	4
2 TOISEN KIELEN OPPIMISEN KEINOJA.....	6
2.1 Keskeiset käsitteet	6
2.2 Suomi toisena ja vieraana kielenä	7
2.3 Kotoutumiskoulutus formaalin kielenopiskelun mahdollistajana.....	7
2.4 Informaali ja non-formaali kielenoppiminen.....	9
2.5 Ammattitaito	9
2.6 Ammatillinen kielitaito.....	10
3 KIELITIETOISUUS.....	12
3.1 Kielitietoisuus ja maahanmuuttajien suomen kielen opiskelu.....	12
3.2 Kielitietoisuus non-formaalin opiskelun näkökulmasta	13
3.3 Kielitietoisuus ammatillisen kielitaidon kehittymisen näkökulmasta	14
4 YHTEISTYÖKUMPPANI JA TOTEUTUSYMPÄRISTÖ	16
4.1 Opin portailta työelämään Satakunnassa -hanke.....	16
4.2 Opinnäytetyön lähtökohdat	18
5 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITTEET.....	19
6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	20
6.1 Teemahaastattelu aineistonkeruumenetelmänä	20
6.2 Tutkimushenkilöt ja tutkimusympäristö.....	21
6.3 Aineistolähtöinen sisällönanalyysi.....	22
7 TULOKSET	24
7.1 Suomen kielen taidon kehittäminen non-formaalin opiskelun keinoilla	24
7.2 Ammatillisen kielen kehittyminen sosiaalialalla	25
7.2.1 Ammatillinen kieli käyttöön.....	26
7.2.2 Työntekijän oma pohdinta ammatillisesta kielitaidostaan.....	29
7.2.3 Asiakkaiden ja työyhteisön asenne ratkaiseva.....	30
8 JOHTOPÄÄTÖKSET	33

9 OPINNÄYTETYÖN EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS.....	36
10 POHDINTA	37
LÄHTEET.....	40
LIITE 1 HAASTATTELURUNKO.....	45
LIITE 2 TAUSTATIETOLOMAKE.....	47
LIITE 3 RIKOTAAN KIELIMUURI! -MINIANIMAATIO	48
LIITE 4 KAIKKIEN KAHVIHUONE -WEBINAARISARJA	49
LIITE 5 TYÖKALUPAKKI MONINAISEEN TYÖELÄMÄÄN.....	50
LIITE 6 KAIKKIEN KAHVIHUONE! -MINIANIMAATIO.....	51

1 JOHDANTO

Maahanmuuttajien työllistymisen haasteista puhutaan paljon eri foorumeilla. Sosiaalialan työntekijöistä on pula, mutta maahanmuuttajataustaiset eivät kuitenkaan työllisty helposti alalle. Yhtenä suurena esteenä katsotaan olevan riittämätön suomen kielen taito. Maahan muuttaneet harvoin saavat mahdollisuutta osoittaa, että he ovat päteviä ammattilaisia ennen kuin he puhuvat suomen kieltä sujuvasti. Käytännössä aina kun haluaa päästä johonkin ammattiin, on hankittava ammatin harjoittamiseen oikeuttava tutkinto. Tutkinnon saamiseksi on opiskeltava suomeksi. Suomen kielen opiskelun tukeminen onkin keskeisin asia kotouttamisessa. Maahanmuuttajien opintojen sujuvuus ja rohkeus edes kuvitella opiskelua mahdollisuutena on kytketty kielitaitoon ja kokemukseen sen kehittymisestä. (Halonen, 2018, s. 142–144.)

Opinnäytetyön aihepiirinä on monikulttuurisuus työelämässä. Näkökulmana on maahanmuuttajataustaisten sosiaalialan ammattilaisten suomen kielen taitotason merkitys työssä pärjäämisessä. Tutkimuksen kohteena on se, miten suomen kielen osaaminen ja sen kehittyminen vaikuttavat ammattitaidon osoittamiseen. Aineistonkeruussa keskitytään maahanmuuttajien työllistymiseen ja tuotetaan lisätietoja nimenomaan maahanmuuttajataustaisten sosiaalialan ammattilaisten työllistymiskokemuksista.

On aloja, joilla hyvällä suomen kielen taidolla on keskeinen rooli. Sosiaalialan ammattilaisilla suullinen viestintä on yksi tärkeimmistä työvälineistä. Heidän työnsä keskiössä on useimmiten asiakas, jonka kanssa yhteistyö perustuu vuorovaikutukseen. Lisäksi asiakastyö täytyy dokumentoida. Sosiaalialan työpaikoilla on myös tavallista tehdä monialaista yhteistyötä, joskus jopa yli sektorirajojen. Ammattilaisilla on suuri vastuu käyttää oikeita termejä ja sanamuotoja väärinymmärryksien ja väärinkäsityksien välttämiseksi. Väärin ymmärretyt sanamuodot ja termit pahimmillaan johtavat vääriin ammatillisiin päätöksiin.

Kielitaidon kehittämisen tukemiseksi useimmiten tarvitaan muodollista kielen opiskelua. Monet maahanmuuttajat opiskelevat suomea kotoutumiskoulutuksis-

sa. Kotoutumiskurssilla opetusta on tarjolla yleensä Eurooppalaisen kielitason viitekehyksen mukaiseen B.1.2-taitotasoon asti, mikä tarkoittaa keskitasoa eli arkikielen hallintaa. Korkeakoulutetuilla tavoitteena olevat työtehtävät ovat tyypillisesti sellaisia, joissa sujuva peruskielitaito ei riitä. (Heimonen, 2010, s. 70.) Tätä tasoa korkeamman tason saavuttamiseksi tarvitaan omaehtoista työtä, joka yleensä tarkoittaa non-formaalia kielen opiskelua. Lisäksi maahanmuuttajien täytyy löytää keinoja kehittää paitsi arkikieltä myös työssä tarvittavaa ammatillista suomen kieltä.

2 TOISEN KIELEN OPPIMISEN KEINOJA

2.1 Keskeiset käsitteet

Kotoutumisen yleisimpinä indikaattoreina pidetään suomen kielen osaamista, työllistymistä tai jotain vastaavaa merkityksellistä toimintaa sekä kontakteja suomalaiseen yhteiskuntaan. Myös oma kulttuuri, kieli ja uskonto voivat edelleen olla merkittävä osa elämää. Maahanmuuttajien koulutuksen tärkein tavoite on valmentaa Suomeen eri syistä tulleita ihmisiä toimia suomalaisessa yhteiskunnassa tasavertaisina jäseninä, ylläpitäen omaa kulttuuri-identiteettiään. Suomen kielen omaksumisen lisäksi oman äidinkielen hallitseminen on myös tärkeätä. Tavoitteena on siis toimiva kaksikielisyys. (Opetus- ja kulttuuriministeriö, i.a.) Tässä luvussa käyn läpi työn kannalta keskeisimpiä käsitteitä, jotka auttavat hahmottamaan työn ajankohtaisuutta ja ymmärtämään paremmin työn sisältöä.

Tämän työn tutkimuskohteeksi valitsin kotoutumisen tekijöistä suomen kielen osaamisen. Silloin kun puhutaan maahanmuuttajien suomen kielen opiskelusta, on tarpeen erottaa termejä toinen kieli ja vieras kieli. Kielten oppimisessa korostuu epämuodollinen – eli non-formaali ja informaali – kielenopiskelu. Maahanmuuttajien kotoutumisesta puhuessa käsittelen myös muodollisen eli formaalin kielen opiskelun näkökulmaa. Työni tavoite vastaa Opin portailta työelämään Satakunnassa -hankkeen tavoitteeseen vahvistaa suomalaisen työelämän kieli-tietoisuusosaamista. Työpaikoilla käytetty kieli eroaa enemmän tai vähemmän yleiskielestä ja vuorovaikutus painottuu usein työpaikan ammatilliseen kieleen. Maahanmuuttajataustaisten työntekijöiden kohdalla ammattitaito ja kielitaito kytkeytyvät vahvasti yhteen, joten ammattitaitoa käsittelen tutkimusaineiston analyysissä. Määrittelen käyttämäni termit aiheeseen liittyvän kirjallisuuden pohjalta seuraavissa alaluvuissa.

2.2 Suomi toisena ja vieraana kielenä

Toinen kieli termillä on erilaisia käyttötapoja. Se voi olla yleiskäsite, jolla viitataan kaikkeen kielenoppimiseen, joka toteutuu ensimmäisen kielen omaksumiseen jälkeen. Käytännössä kyse voisi olla tämän määritelmän mukaan henkilön kolmannelta tai vaikka kymmenennestä kielestä. Toinen lähestymistapa on määritellä erilaisia oppimisprosesseja oppimiskontekstin perusteella. Kun kielen oppiminen tapahtuu muodollisen luokkaopetuksen ulkopuolella siinä maassa, jossa kyseinen kieli on maan virallinen kieli, puhutaan toisen kielen oppimisesta. Kun kieltä opitaan muodollisessa luokkaympäristössä, jossa ympäristön kieli on muu kuin kohdekieli, puhutaan vieraan kielen oppimisesta. (Loewen & Reinders, 2011, s. 6; 68; 152.)

Tärkein ero toisen ja vieraan kielen oppimiskontekstin välillä on kohdekieleen altistumisen määrä. Vieraan kielen kohdalla se on hyvin pieni. On syytä mainita myös erilaisia oppimistapoja. Vieraasta kieltä opitaan, mutta toisen kielen kohdalla voimme puhua kielen omaksumisesta. Ero perustuu siihen, että toista kieltä on mahdollista käyttää spontaanisti samalla tavalla kuin sitä äidinkielenä puhuvat tekevät. (Loewen & Reinders, 2011, s. 6; 68; 152.) Suomi toisena kielenä -opetus (S2-opetus) on tarkoitettu niille, joiden äidinkieli on jotain muuta kuin suomi, ruotsi tai saame. S2-opetusta tarjotaan peruskouluissa ja myös toisen asteen oppilaitoksissa. (Tikkanen, 2021, s. 52–53.)

2.3 Kotoutumiskoulutus formaalin kielenopiskelun mahdollistajana

Kotoutuminen ymmärretään kaksisuuntaisena prosessina, jonka päämääränä on, että maahanmuuttaja kokee kuuluvansa vastaanottavaan yhteiskuntaan sen täysivaltaisena jäsenenä (THL, 2021). Valtaväestön ja maahanmuuttajien välistä suhteita tutkiva akkulturaatioteoria korostaa sekä yhteiskunnan että valtaväestön roolia maahanmuuttajien kotoutumisessa. Akkulturaatiolla tarkoitetaan niitä kulttuurisia muutoksia, joita esiintyvät silloin kun eri kulttuuritaustaiset yksilöt ja kulttuuritaustoiltaan erilaiset ryhmät kohtaavat. (Autio, 2016, s. 7.) Nykyään kotoutuminen nähdään moniulotteisena ja vastavuoroisena prosessina,

jossa sekä vähemmistö että enemmistö muuttuvat. Kotoutumisen onnistumiseen vaikuttavat viranomaisten toimenpiteiden lisäksi maahanmuuttajien ja valtaväestön asenteet, toimintatavat ja ennakkoluulot toisiaan kohtaan. (Nortio, 2020, s. 209.)

Laki kotoutumisen edistämisestä (L1386/2010) määrittelee kotoutumisen maahanmuuttajan ja yhteiskunnan vuorovaikutteiseksi kehitykseksi. Kotoutumisen tavoitteena, että maahanmuuttaja omaksuu työelämässä ja yhteiskunnassa tarvittavia tietoja ja taitoja. Lisäksi laki korostaa maahanmuuttajan oman kielen ja kulttuurin ylläpitämistä osana onnistunutta kotoutumista. Laki velvoittaa viranomaisia edistämään ja tukemaan maahanmuuttajien kotoutumista monialaisessa yhteistyössä toteutettavilla toimenpiteillä, eli kotouttamisella. Aikuisten maahanmuuttajien kohdalla yhteiskunnassa tarvittavina taitoina pidetään ainakin suomen kielen osaamista ja ammatillisten taitojen omaksumista. Työkäisille maahanmuuttajille tarjotaan mahdollisuus oppia suomen kieltä kotoutumiskoulutuksessa. Koulutus perehdyttää opiskelijoita myös yhteiskuntatietoihin. Keskimäärin vuoden kestävä koulutus toteutuu yleensä työvoimakoulutuksena, jonka tavoitteena on, että opiskelija saavuttaa toimivan peruskielitaidon (Eurooppalaisen viitekehysten mukainen B.1.2-taso). Kotoutumiskoulutuksen päätteeksi opiskelijalla on mahdollisuus suorittaa yleinen kielitutkinto. Yleinen kielitutkinto (YKI) on aikuiselle oppijalle suunnattu kielitaitotutkinto, joka arvioi kielen osaamista kielenkäytön eri osa-alueilla: puhumisen, kuuntelemisen, kirjoittamisen ja luetun ymmärtämisen osalta. Yleisen kielitutkinnon kuusiportainen taitoasteikko (YKI1-YKI6) vastaa eurooppalaisen kuusiportaisen kielitason viitekehystä (A1-A2-B1-B2-C1-C2). (Opetushallitus, i.a.-a.)

Kotoutumiskoulutus nähdään niin tärkeänä tukimuotona onnistuneen kotoutumisen saavuttamiseksi, että se mainitaan myös laissa (Stenman, 2015, s. 2). Laki (L1386/2010) määrittelee, että kotoutumiskoulutusta ja maahanmuuttajien kotouttamista on toteutettava eri toimijoiden tiiviinä yhteistyönä yli sektorirajojen. Yhteistyöhön osallistuvat kunnat, työ- ja elinkeinotoimisto, ELY-keskus sekä muut kotoutumista edistävät palvelut tarjoavat järjestöt, yhdistykset ja yhteisöt. Monialaisen yhteistyön vahvistamiseksi kunnan on laadittava kotouttamisohjelma, jota on päivitettävä vähintään neljän vuoden välein.

2.4 Informaali ja non-formaali kielenoppiminen

Ei ole olemassa yleisesti käytettyjä määritelmiä informaalille ja non-formaalille opiskelulle. Määrittelen nämä termit Sahradyanin (2015) ja Werquinin (2010) mukaan. Informaali- ja non-formaali oppiminen nähdään vastakohtina formaalille oppimiselle. Määritelmät ja rajapinta informaali- ja non-formaalin oppimisen välillä on kuitenkin vaihdellut eri vuosikymmenten tutkimuskirjallisuudessa. Määritelmät tulevat ymmärrettävämmiksi tarkasteltaessa, onko oppiminen tavoitteellista sekä tahallista tai johtaako oppiminen tutkintoon tai todistukseen (Werquin, 2010, s. 2). Tässä työssä olen tehnyt valinnan käyttää termiä non-formaali oppiminen formaalin oppimisen vastakohtana. Työni tavoitteita ajatellen en näe välttämättömänä erotella non-formaalin ja informaalin kielen oppimisen muotoja, koska tämän työn näkökulmasta katsottuna olennaista on se, että molemmat käsitteet viittaavat formaalin opiskelun ulkopuolella tapahtuvaan kielen omaksumiseen.

Jotta kategorisointi yllä mainittujen termien välillä olisi selkeä, esitän määritelmän myös formaalille oppimiselle, vaikka se ei ole keskeistä tässä työssä. Formaali oppiminen on tavoitteellista, strukturoitua ja organisoitua. Se tapahtuu muodollisessa koulutusympäristössä ja johtaa todistukseen. Informaalilla oppimisella ei ole oppimistavoitteita, vaan sitä katsotaan kokemuseräiseksi opiskeluksi, joka tapahtuu spontaanisti arkipäivän toiminnoissa, kuten esimerkiksi kaupassa käynnillä tai lehteä lukemalla. Non-formaalin oppimisen katsotaan olevaan jossain määrin organisoitunutta ja strukturoitua. Se voi olla kokemuseräistä ja se myös voi olla tavoitteellista opiskelua. Non-formaali oppiminen tapahtuu ensisijaisesti suunnitelluissa toiminnoissa, kuten esimerkiksi vapaaehtoistyössä ja työharjoittelussa. (Sahradyan, 2015, s. 3.)

2.5 Ammattitaito

Hyvä työpaikka on ammattitaitoisten ja osaavien työntekijöiden summa. Ammattitaidon perusrakenteita luodaan koulutuksessa, mutta ammattitaito laajenee ja kasvaa työkokemuksen myötä, kun tieto ja taidot lisääntyvät. Työntekijöiltä edel-

lytetään osallistumista työn kehittämiseen omalla työpaikalla, mikä myös kasvattaa ammattitaitoa. Ammattitaidon ylläpitäminen on lisäksi tärkeää myös asiakasturvallisuuden näkökulmasta. (Talentia, i.a.) Sosiaalihuollon ammattihenkilölaki 5 §:n mukaan sosiaalihuollon ammattilaisten velvollisuuksiin kuuluu ammattitaitonsa ylläpitäminen ja kehittäminen. Lisäksi ammattilaiset ovat velvoitettuja perehtymään ammattialansa määräyksiin ja säännöksiin. (L817/2015.)

Työyhteisön näkökulmasta ammattitaidon tarkasteluun sisältyy kaksi ulottuvuutta. Toinen ulottuvuus nähdään olevan yksittäisten työntekijöiden omat tiedot ja taidot, jotka eivät ole kytköksissä työpaikkaan. Toinen ulottuvuus koostuu niistä tiedoista ja taidoista, jotka työyhteisö pitää merkityksellisinä. Työyhteisön ”yhteiset tieto-aidot” voivat tulla myös yksittäisen työntekijän omaksi osaamiseksi. Ammattitaito tulee esiin eri tilanteissa erilaisella tavalla, kuten esimerkiksi erilaisissa sosiaalialan toimintaympäristöissä. Ammattitaito on toisaalta henkilökohtaisen osaamisen osoittaminen mutta myös työyhteisön yhteisen kyvykkyyden lähde, jota hyödyntävät yksittäiset työntekijät, kun työskentelevät toisten kanssa. (Helminen, 2013, s. 29.)

2.6 Ammatillinen kielitaito

Kieli on paljon enemmän kuin sanojen ja rakenteiden kokonaisuus ja puhutussa muodossa se on ennen kaikkea toimintaa. Kieli auttaa tai estää pääsyä erilaisiin yhteisöihin. (Jalkanen, 2019.) Maahanmuuttajien työllistymisen haasteita tarkastellessa kysymys ammattitaidosta kytkeytyy aina maahanmuuttajien suomen kielitaitoon, tarkemmin sanottuna heidän ammatilliseen kielitaitoonsa. Ammatillinen kielitaito nähdään oleellisena osana ammattitaitoa eikä erillisenä asiana, joka liittyy ammattitaitoon. (Suni, 2011, s. 14.) Ammatit ovat erilaisia siinä mielessä, kuinka täydellistä suomen kielen taitoa työtehtävien suorittaminen vaatii. On helppoa hyväksyä, että ammatissa, jossa työskentely vahvasti perustuu vuorovaikutukseen ja puheeseen, kielitaito on osa ammattitaitoa. (Stenman, 2015, s. 3.) Kokemus riittävästä kielitaidosta on vahvasti sidoksissa sen käyttöympäristöön. Kotoutumiskoulutuksessa hankittu kielitaito riittää arjen ja käytännön asioiden hoitamiseen. Työpaikoilla edellytetty kielitaito on eri asia. Työn-

tekijän monet eri työtehtävät vaativat muun muassa ammattisanaston käyttöä. (Kytömäki, 2020, s. 35.)

Ammatillista kielitaitoa ei voi mitata yleisellä kielitutkinnolla (YKI-testi). Ammatillinen kielitaito on enemmän kuin ammattisanaston hallinta koska se on myös työssä tarvittavien tekstilajien kuten esimerkiksi raportin sekä lausunnon laatimista. Lisäksi sosiaalialalla ammatillisen kielitaidon vaatimukseen kuuluu asiakastyöhön liittyvien kielellisten tilanteiden hallinta: ammattilaisen pitää osata motivoida, lohduttaa, vakuuttaa tai vaikka haastatella. Ammatillisen kielitaidon hallinta mahdollistaa myös sen, että ammattilainen kykenee viestillään tavoittamaan sekä asiakkaat että alansa asiantuntijat. (Maahanmuuttajalääkäri työyhteisön jäseneksi -hanke, 2017.)

3 KIELITIETOISUUS

3.1 Kielitietoisuus ja maahanmuuttajien suomen kielen opiskelu

Opinnäytetyöni teoreettinen viitekehys on kielitietoisuus ja sen tulkitseminen maahanmuuttajien suomen kielen opiskelussa. Kielitietoisuuden toteutuminen on yksi keskeisemmistä tavoitteista nykypäivän suomalaisissa kouluissa. Kouluissa jokaisella oppiaineilla on oma kielellinen symbolijärjestelmänsä, käytännössä oma kielensä. Kielitietoisuus tarkoittaa, että ymmärrämme yksittäisen oppiaineen sisällön ja sen kielen muodostavan kokonaisuuden, eikä niitä voi erottaa toisistaan. Koulun aikuiset toimivat kielellisinä malleina ja oman oppiaineidensa kielen opettajana. Kielitietoisuus ulottuu kolmeen tärkeään osa-alueeseen: ymmärrykseen kielten rakenteesta, tietoon oppiaineiden ja koulun kielestä sekä ymmärrykseen monikielisyyden merkityksestä. Kielitietoisessa yhteisössä ymmärretään kielen keskeinen merkitys kaikessa oppimisessa ja vuorovaikutuksessa sekä identiteettien rakentumisessa ja yhteiskuntaan sopeutumisessa. (Opetushallitus, i.a.-b.)

Maahanmuuttajien suomen kielen opiskelusta puhuttaessa toiminnallisen kielitaidon opiskelu kielitietoisuuden määritelmänä korostuu. Maahanmuuttajille suomen kieli on paitsi opiskelun kohde myös opiskelun väline. Kielen opiskelu tapahtuu monissa arjen tilanteissa ja jokainen suomea äidinkielenä puhuva henkilö voi toimia tavallaan kielen opettajana. (Taimi, 2020.) Maahanmuuttajien suomen kielen opiskeluun liittyen kielitietoisuutta tulisi ymmärtää koulua laajemmassa ympäristössä tavoiteltavana asiana. Tässä yhteydessä monikielisyyden merkitys korostuu koska oppimista tapahtuu samanaikaisesti suomen kielellä ja oppijan äidinkielellä. Vieraalla kielellä omaksuttu tieto ja taito antaa ymmärrystä asiasta myös omalla kielellä. (DivED -hanke, i.a.; Opetushallitus, i.a.; Taimi, 2020.)

3.2 Kielitietoisuus non-formaalien opiskelun näkökulmasta

Kielitietoinen lähestymistapa tarkoittaa ymmärrystä siitä, että aikuisten maahanmuuttajien kohdalla suomen kielen opiskelu on monipaikkainen ilmiö. Kieli kehittyy koko ajan, kun sitä käytetään eri konteksteissa, kuten arjen tilanteissa, sosiaalisissa suhteissa ja työelämässä. (Pöyhönen ym., 2019, s. 265.) Samalla kun otetaan työtehtävä haltuun, tapahtuu myös kielen oppimista (Virtanen & Raitaniemi, 2019, s. 250). Monien kohdalla organisoitu ja johdettu kielen opiskelu formaalisessa koulutusympäristössä nopeuttaa uuden kielen omaksumista. Silloin kun opiskellaan elinympäristön kieltä, formaalista oppimisprosessia täydentää kouluympäristön ulkopuolella toteutuva vuorovaikutus ja spontaanisuus. Maahanmuuttajan oma aktiivisuus ja oma-aloitteisuus on avainasemassa tässä prosessissa. On tärkeä ymmärtää, että oppimista tapahtuu kaikkialla ja muodollisen kielenopetuksen ulkopuoliset ympäristöt tarjoavat erinomaisia mahdollisuuksia non-formaalille ja informaalille kielenoppimiselle. (Pöyhönen ym., 2019, s. 265–268.)

Valtion kotouttamisohjelmassa vuosille 2012–2015 (Työ- ja elinkeinoministeriö 2012, 30) korostetaan kansalaisjärjestöjen merkitystä maahanmuuttajien kotouttamisessa. Järjestöt antavat tilaa maahanmuuttajien ja kantaväestön väliselle kohtaamiselle, joka tukee verkostoitumista sekä uuden kielen ja kulttuurin omaksumista.

Tourunen (2016) tarkastelee yhdistystoiminnan tarjoamaa vapaaehtoistyön vaikutusta ulkomaalaistaustaisten vapaaehtoistyöntekijöiden suomen kielen kehittymiseen. Hän toteaa, että vapaaehtoistyöstä on paljon hyötyä ulkomaalaistaustaisten henkilöiden suomen kielen oppimiselle. Mitä konkreettisemmasta työtehtävästä on kyse, sitä enemmän se rikastuttaa oppijan suomen kielen taitoja ja mahdollista vuorovaikutusta suomea äidinkielenä puhuvien kanssa. (Tourunen, 2016, s. 91, 97.)

Oppimisprosessi etenee parhaiten, jos oppija pääsee toimimaan suomenkielisessä ympäristössä ja on vuorovaikutuksessa suomalaisten kanssa. Kielen oppimista tapahtuu kielitaidon eri osa-alueilla, informaalilla ja non-formaalilla kana-

via käyttäen. Työn lomassa tapahtuva rupattelu tuo uusia sävyjä suomen kieleen ja se tarjoaa myös kulttuuritietoisuutta ulkomaalaisille. Kielikysymys ei tunnu nousevan tärkeimmäksi tekijäksi, kun tehtäviä jaetaan vapaaehtoisten kesken. Kun vapaaehtoinen haluaa oppia jotain uutta, hän voi saada myös kielellisesti vaativampiakin tehtäviä. Intohimolla, rohkeudella ja epävarmuudensietokyvyllä on enemmän painoarvoa, kuin kielitaidolla. (Tourunen, 2016, s. 57, 65, 74.)

3.3 Kielitietoisuus ammatillisen kielitaidon kehittymisen näkökulmasta

Päällysaho (2018) viittaa blogikirjoituksessaan siihen, että suomen kielen opiskelun tehostamisen kannalta olisi tärkeä kiinnittää kielen opiskelu työelämään. Ajatuksena on nimittäin se, että kieli kehittyy parhaiten sitä käyttäessä. Tourusen (2016, s. 36) mukaan työelämän viestintätilanteissa kommunikaatiotaidoilla on suurempi merkitys kuin virheettömällä kielenkäytöllä. Oikea asenne ja vakuuttavat vuorovaikutustaidot korjaavat puutteellista kielenosaamista ja saattavat viestin perille.

Työssä käytetty kielitaito kehittyy rinnakkain ammattitaidon kanssa, monesti vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa. Työpaikalla vuorovaikutustilanteet sisältävät muodoltaan erityyppisiä dialogeja, tekstejä ja viestejä. Ammattilaisten täytyy osata navigoida ja liikkua näiden eri tilanteiden välillä. Ammattisanastoon perustuvat työarjessa toistuvat tilanteet ovat jopa helpompia kuin vapaamuotoiset keskustelut, joiden sisältö ja osapuolet vaihtelevat. Esimerkkinä voidaan mainita sosiaalialan ammattilaiset, jotka työssään törmäävät eri tyylillä puhuviin asiakkaisiin. Näiden vuorovaikutustilanteiden hallinta monesti vaatii jopa C-tason kielenosaamista. Työelämään pyrkivien aikuisten kohdalla kielen oppimisen tavoitteet ovat aluksi melko korkealla. Suunnitelmissa on saavuttaa jopa äidinkielen taso ja mahdollisimman nopealla aikataululla. Myöhemmin tavoitteet kohtuullistuvat, kun käsitys työelämässä riittävästä kielitaidosta kirkastuu. (Suni, 2011, s. 8–11.)

Sunin (2011) analyysin perusteella on syntynyt ymmärrys siitä, että kielikoulutuksen merkitys ammatillisen kielitaidon kehittämisessä on suhteellisen vähäinen. Kielikurssit useimmiten painottuvat kielen rakenteeseen, mutta puhumisen sekä puhutun ymmärtämisen harjoitukset saavat vähemmän huomiota. Työelämässä tarvitsemme kuitenkin jälkimmäisiä taitoja. Ammatillinen kielitaito kehittyy itseopiskelun ja oman ponnistelun myötä. Olennaista on puhumisen harjoittelun mahdollisuus, muun muassa työpaikalla suomea äidinkielenä puhuvien kanssa. Kieliosaaminen on taito, joka kehittyy parhaiten vuorovaikutuksessa ja sitä opitaankin ensisijaisesti vuorovaikutusta varten, eikä virheettömyys ole sinänsä päällimmäisenä tavoitteena. Vuorovaikutus ja taidossaan jo pidemmällä olevan tuki ovat keskeisissä rooleissa kaikenlaisessa oppimisessa, eikä oppimista ole syytä pitää yksilökeskeisenä prosessina. Kielioppiminen ja ammatillisen kielitaidon kehittäminen ovat myös tällaisia oppimisprosesseja. (Suni, 2011, s. 11–21.)

Arkikielessä ammatillinen kielitaito yleensä käsitetään omana kieliyksikkönä, joka rakentuu yleiskielitaidon varaan ja jonka pääpiirteet ovat erikoissanasto ja terminologia. Ammatillinen kieli on syytä ymmärtää tätä laajempaa käsitteenä. Työssä tarvittava kielitaito on moninainen, tilanne- ja tehtäväsidonnainen. Täytyy korostaa myös sitä, että työkuvaan useimmiten kuuluu eri tekstilajien tuottaminen, kuten esimerkiksi raporttien ja suunnitelmien tekeminen sekä päätöksien kirjaaminen. Tästä syystä ammatillista kielitaitoa ei voi käsittää pelkästään erikoissanastoa käyttävänä yleiskielenä vaan siihen liittyvät myös kyseisessä ammatissa tarvittavat viestintä- ja vuorovaikutustaidot. Ammatillinen kielitaito voikin olla toimivaa, vaikka käytetty kieli olisikin kieliopillisesti puutteellista. Kielitaito ja ammattitaito ovat tiiviisti ja monitahoisesti kytköksissä toisiinsa. Työelämän kielitarpeiden ja -käytänteiden oppiminen on opintojen aikana alkava ja koko työuran aikana jatkuva prosessi. Tässä prosessissa työpaikassa tapahtuva ammatillisen kielen kehittyminen on tärkeässä roolissa johtuen kielenkäytön tehtävä- ja tilannekohtaisuudesta. Opintojen aikana on mahdotonta varautua kaikkien työtehtävien vaatimuksiin, niin kielellisesti kuin ammatillisestikin. Työnantajan tulee vastuullisesti tunnistaa työntekijöiden kielenkehityksen tarpeet ja reagoida niihin. (Virtanen & Raitaniemi, 2019, s. 240–250.)

4 YHTEISTYÖKUMPPANI JA TOTEUTUSYMPÄRISTÖ

4.1 Opin portailta työelämään Satakunnassa -hanke

Maahanmuuttajien työllisyysaste Suomessa vuonna 2019 oli noin 12–15 prosenttia pienempi kuin kantaväestön ja työttömyysaste oli noin kaksinkertainen kantaväestöön verrattuna (Työ- ja elinkeinoministeriö, 2019, s. 29). Vaikka tarjolla olevat kotoutumis- ja työllistymispalvelut tuntuvat toimivilta, kansainvälisessä vertailussa työllisyysero ulkomaalaisten ja valtaväestön kesken on Suomessa merkittävä. Kotoutumispalvelut ovat tarpeellisia, mutta ne eivät pelkästään riitä takaamaan maahanmuuttajien työllistymistä. Työllistymisen onnistumiseen vaikuttavat myös työelämän vastaanottavuus sekä yhteiskunnan rakenteet. (Työ- ja elinkeinoministeriö, 2019, s. 39.)

Pääsy työelämään helpottuu kehittämällä enemmän matalan kynnyksen mahdollisuuksia. Suomalainen työelämä ei ole vastaanottavainen eri kulttuuritaustoja omaavia henkilöitä kohtaan, eikä suvaitse puutteellista kielitaitoa. Kielitietoisuutta ja kulttuurienvälistä osaamista kehittämällä suomalainen työelämä voisi kehittyä avoimemmaksi. (Kytömäki, 2020, s. 40.)

Opin portailta työelämään Satakunnassa -hanke on toiminut opinnäytetyön prosessissa työelämä- ja yhteistyökumppanina. Ajatus tehdä opinnäytetyö maahanmuuttajien työllistymisestä syntyi hankkeessa suoritettussa opintoihin liittyvässä harjoittelussa. ”Maahanmuuttaja- ja romanitaustaiset sekä kv-tutkinto-opiskelijat tarvitsevat työllistyäkseen ammatillista suomen kielen vahvistamista, verkostoja työelämään ja työnhakutaitoja” (Opin portailta työelämään Satakunnassa -hankesuunnitelma 2020, s. 5). Edellä mainituista maahanmuuttajien työllistymistä edistävästä tekijöistä valitsin ammatillisen suomen kielen opinnäytetyöni aiheeksi. Oma pohdiskeluni suomen kielen taitoni riittävydestä sosiaalialan työtehtävissä johdatteli opinnäytetyön aihevalinnassa. Olin huolissani siitä, saanko työnantajani vakuuttuneeksi ammattitaidostani itselleni vieraalla kielellä. Olin miettinyt paljon siitä, osaanko osoittaa ammattitaitoani ilman, että puhuisin suomea täydellisesti. Sama pohdinta on kulkenut mukana myös hank-

keen ydinviestissä (LIITE 3). Hankkeen päätavoitteet ovat seuraavat: 1.) Antaa tukea maahanmuuttaja- ja romanitaustaisten sekä kansainvälisten tutkinto-opiskelijoiden opintojen loppuvaiheessa. 2.) Edistää maahanmuuttaja- ja romanitaustaisten opiskelijoiden ja vastavalmistuneiden työllistymistä. 3.) Vahvistaa työelämän edustajien monikulttuurisuus-, kielitietoisuus ja ohjausosaamista (Opinportailta, i.a.). Positiiviset tarinat maahan muuttaneiden työllistymisestä sekä tuen tarjoaminen työnantajien omien käytäntöjen kehittämisessä kannustavat maahanmuuttajataustaisten palkkaamiseen (Opin portailta työelämään Satakunnassa -hankesuunnitelma 2020, s. 5).

Hankkeen toiminta-aika on 1.8.2019–31.12.2021, ja se toteutuu neljän ison op- pilaitoksen yhteishankkeena. Hanketta hallinnoi Diakonia-ammattikorkeakoulu ja osatoteuttajina toimivat Satakunnan ammattikorkeakoulu (Samk), Länsiranni- kon koulutus oy (WinNova) sekä Satakunnan koulutuskuntayhtymä (Sataedu). Yksittäisten osatoteuttajien omakohtaisten tavoitteiden lisäksi työllistymisen edistäminen on tärkeä yhteinen tavoite. Hankkeessa suunniteltiin ja toteutettiin monipuolinen webinaari- ja verkkotyöpajasarjan, jonka teema oli Kaikkien kah- vihuone – moninaisuus työelämän vahvuutena. Lähes jokainen tilaisuus on kyt- keytynyt jollakin tavalla työllistymiseen ja suomalaisiin työpaikkoihin (LIITE 4). Webinaarisarja huipentui hankkeen loppuwebinaariin Työkalupakki moninai- seen työelämään (LIITE 5). Suomessa työnteko on keskeinen asia, jotta ihmi- nen saisi yhteiskuntakelpoisuuden ja sen kautta osallisuuden mahdollisuuden (Pajula, 2019). Maahanmuuttajien työllistyminen on yhä edelleen ajankohtainen aihe.

Koen, että opinnäytetyöni edistää Diakin strategian painotuksia, sillä se kytkey- tyy Diakin vahvuusalueeseen, jonka nimeksi on annettu Supervoimana moni- naisuus. Tämän strategian vahvuusalueen päätavoitteina on sosiaalisen osalli- suuden ja yhteiskunnallisen integraation lisääminen ja edistäminen. Uskonto- ja kulttuurilukutaidon kehittäminen ja vahvistaminen yhteiskunnassa on myös osa tätä vahvuusaluetta. (Diakonia-ammattikorkeakoulu, i.a.)

4.2 Opinnäytetyön lähtökohdat

Suomalaisessa maahanmuuttopolitiikassa tähdätään nopeaan työllistymiseen. Suomen kielen merkitys työhön pääsyssä useimmiten pidetään tärkeimpänä yksittäisenä osatekijänä (Rouhuvirta 2011, s. 63). Kotoutumisaikana on tarjolla työvoimapoliittisia kielikursseja, jotka ovat intensiivisiä muutaman kuukauden kestäviä koulutuksia. Taitotaso, johon voi päästä näillä kielikursseilla tarkoittaa tyydyttävää osaamista ja sillä pärjää arkikeskusteluissa. Työelämässä tarvittavien abstraktien termien ja töiden organisointiin liittyvien asioiden ymmärtäminen on varsin haastavaa, jos kielitaito ei yllä tyydyttävää tasoa korkeammalle. Työpaikan ja työyhteisön merkitys on tärkeä silloin kun työntekijöillä ei ole samaa kieli- ja tietopohjaa. (Heimonen 2010, s. 68–69.) Rouhuvirta (2011, s. 63) viittaa Internet-kyselyyn, jossa työpaikan pelisääntöjen tuntemus sekä yhteistyö- ja viestintätaitojen hallinta nousivat tärkeimmiksi osaamisalueiksi. Työpaikkojen toimintakulttuuri vaikuttaa olennaisesti siihen, sopeutuuko uusi työntekijä työyhteisöön tai jääkö syrjään. Näyttää siltä, että virheetön kielitaito ei olekaan yhtä tärkeätä, kuin se, että työntekijät tulevat kielellisesti aidosti toimeen.

Olen saanut kokemuksia hankkeen toiminnasta eri roolien kautta. Hankkeen kohderyhmään kuuluvana olen saanut tukea korkeakouluopinnoissa tärkeiden taitojen omaksumisessa. Suoritin opintoihin liittyvän harjoittelujakson hankkeessa ja myös työllistyin hankkeeseen. Koen, että nämä roolit täydentävät toisiaan ja minun opiskelija- sekä maahanmuuttajanäkökulmastani on ollut hyötyä hanketoiminnassa. Suomen kielen taito ja sen kehittäminen opinnäytetyöni keskeisenä aiheena on ollut valinta, johon vaikutti maahanmuuttajataustani lisäksi myös kielenopettajataustani. Päätöstäni aiheen valinnasta vahvisti myös tieto siitä, että sosionomi on vuorovaikutuskeskeinen ammatti, jossa kieli- ja viestintätaidot ovat työn keskeisiä välineitä.

5 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITTEET

Tutkimuksellisen opinnäytetyöni tarkoituksena on kartoittaa maahanmuuttajataustaisten sosiaalialan ammattilaisten keinoja kehittää ammatillista suomen kielen osaamistaan. Tarkoituksena tässä työssä on myös saada ymmärrystä siitä, miten ammatillinen suomen kielen taito vaikuttaa sopeutumiseen sosiaalialan työpaikkoihin ja pärjäämiseen työtehtävissä. Työni tavoitteena on tuottaa teemahaastattelujen avulla kokemuspohjaista tietoa, joka palvelee Opin portailta työelämään Satakunnassa -hanketta sen pyrkimyksessä sujuvoittaa maahanmuuttajien työllistymistä sosiaali- ja terveysalalle. Tämän opinnäytetyön avulla hanke pystyy myötävaikuttamaan työnantajien halukkuuteen palkata maahanmuuttajataustaisia ammattilaisia sosiaalialan työpaikoille.

Työssäni esittelen hyviä käytäntöjä, joiden avulla maahanmuuttajat kehittävät ammatillista kielitaitoansa. Opinnäytetyöni kannustavat esimerkit lisäävät maahanmuuttajien motivaatiota opiskella ja pyrkiä työllistymään omalle alalle. Tässä työssä lähestyn aihetta positiivisella otteella, maahanmuuttajien onnistuneiden työllistymiskokemusten kautta.

Aineistonkeruuta varten olen haastatellut maahanmuuttajataustaisia sosiaalialan ammattilaisia, jotka ovat muuttaneet Suomeen aikuisena, eikä heillä ennen Suomeen muuttoaan ole ollut kytköksiä suomen kieleen. Tutkimuskysymykseni ovat seuraavat:

- 1 Millä non-formaaleilla ja informaaleilla kielen opiskelun keinoilla maahanmuuttajat ovat kehittäneet suomen kielen taitojaan?
- 2 Miten ja missä sosiaalialan maahanmuuttajataustaiset ammattilaiset kehittävät ammatillista suomen kielen taitoaan?
- 3 Mitkä asiat edesauttavat ammatillisen suomen kielen kehittymistä työpaikalla?

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

6.1 Teemahaastattelu aineistonkeruumenetelmänä

Opinnäytetyö on tutkimuspainotteinen ja aineistokeruumenetelmäksi olen valinnut puolistrukturoidun teemahaastattelun. Hirsjärven & Hurmen (2011, s. 34–36) mukaan haastattelu aineistonkeruumenetelmänä on yksi suosituimmista menetelmistä, jota voi soveltaa moniin erityyppisiin tutkimustarkoituksiin. Haastattelun aikana haastateltava ja tutkija ovat suorassa kielellisessä vuorovaikutuksessa. Tämä asetelma mahdollistaa tarkentavien kysymysten asettamista. Oman työni näkökulmasta päädyin käyttämään haastattelua seuraavista syistä. Halusin tutkia maahanmuuttajataustaisten kielenoppimisen tapoja heidän työllistymiseensä nähden, heidän kertomana. Tällä tavalla minä sain mahdollisuuden syventää saatavilla olevia tietoja aiheesta.

Eri haastattelulajien välille eroja luodaan lähinnä valitulla strukturointiasteella, eli sillä, kuinka vapaasti haastattelun kysymyksiä ja niiden järjestelyä räätälöidään haastateltavan ja haastattelutilanteen mukaan. Puolistrukturoidussa haastattelussa oletetaan, että haastateltavilla on tutkimusaiheeseen liittyviä omakohtaisia kokemuksia. Teemahaastattelussa kysymysten sisältö on ennalta määritelty, mutta konkreettisen sananmuodon valinta on haastattelijan päätös. Tällaisessa haastattelussa ei ole strukturoidun haastattelun mukaisesti annettu vastausvaihtoehtoja, vaan haastateltavat vastaavat kysymyksiin omin sanoin. Teemahaastattelu on tyyliltään puolistrukturoitu, koska haastattelun yksi piirre – haastattelun teema-alueet – on ennalta määrätty ja näin kaikille sama. Haastattelijan on varmistettava, että hän käy jokaisen haastateltavien kanssa läpi kaikki teema-alueet, mutta niiden järjestys ja laajuus vaihtelee haastattelusta toiseen. (Valli, 2018, s. 29–30; Hirsjärvi & Hurme, 2011, s. 47–48.) Tutkimushaastattelun lajeista olen valinnut puolistrukturoidun haastattelun, eli teemahaastattelun.

Teemahaastattelun teemojen etsimisessä on hyvä yhdistää luovan ideoinnin ja aihepiiriin tuntemusta. Aihepiiriin tutustutaan hyödyntämällä sekä aikaisempia tutkimuksia että aiheeseen sopivia teorioita eli kirjallisuutta. Näin varmistetaan,

että tutkimuksen teema-alueet pohjautuvat niin sanottuun teoreettiseen esiymmärrykseen mutta mahdollistetaan myös valtavirrasta poikkeavia tulkintoja ja kokemuksia. On tärkeä pitää mielessä koko prosessin aikana, mikä on tutkimuskysymyksemme, johon etsitään vastauksia. Tutkimuskysymys toimii punaisena lankana, joka kytkee teoriaa ja aineistonkeruusuutta yhteen. (Valli, 2018, s. 41.) Tarkoituksena on kerätä sellaista aineistoa, jonka pohjalta on mahdollista tehdä päätelmiä tutkittavasta aihepiiristä teoriaan peilaten (Valli & Aaltola, 2015, s. 188). Haastatteluja varten laadin itselleni haastattelurungon (LIITE 1), jonka kysymykset liittyvät tämän työn teoriaosiossa käsitelyihin aihepiireihin. Määrittelämäni aihepiirit ovat suomen kielen opiskelun erilaiset muodot, ammatillisen suomen kielen taidon kehittyminen sekä työllistyminen ja ammattitaidon vahvistuminen.

6.2 Tutkimushenkilöt ja tutkimusympäristö

Pyysin haastateltaviksi tähän tutkimukseen maahanmuuttajataustaisia sosiaalialan ammattilaisia. Tärkeänä valintakriteerinä oli, että haastateltavat olivat muuttaneet Suomeen aikuisiässä eikä heillä ollut kytköksiä suomen kieleen ennen tänne muuttoaan. Tutkimukseen osallistui yhteensä kuusi henkilöä, joista naisia oli viisi ja yksi mies. He ovat iältään 34–48-vuotiaita ja ammatiltaan sosionomeja, sosionomi-diakoneja tai sosiaalityöntekijöitä. Haastateltavat ovat asuneet Suomessa vähintään 6 vuotta ja pisimmillään 25 vuotta. Sosiaalialan työkokemusta Suomesta oli tutkimushenkilöille kertynyt 0–5 vuotta.

Kaikki haastattelut toteutuivat Teamsin välityksellä. Tämä oli helpoin ratkaisu, koska haastateltavat asuvat eri paikkakunnilla ympäri Suomea. Haastattelut tallennettiin Teamsiin ja haastateltavilta pyydettiin tähän etukäteen suostumus. Lähetin suostumuspyynnöt haastateltaville sähköpostitse ennen haastatteluja ja pyysin heiltä kirjallista suostumusta haastattelun tallentamiseen. Jokainen haastateltava lähetti sen ennen haastattelua. Haastatteluihin käytimme aikaa keskimäärin 50 minuuttia. Haastattelut litteroin kirjalliseen muotoon. Litterointi tehtiin sanatarkasti, vaikka tämän opinnäytetyön tutkimusote ei olisi vaatinut sitä, koska tutkimuksen kohteena oli haastateltavien kokemukset eikä heidän käyttä-

mänsä sanamuodot. Tutkimuksen raportissa kuitenkin käytin sanatarkkoja si-
taatteja, koska mielestäni niistä välittyi huomioarvoisia näkökulmia tutkimuson-
gelmaan.

6.3 Aineistolähtöinen sisällönanalyysi

Tutkimus on laadullinen ja sen aineistoanalyysissä lähestymistapa on aineisto-
lähtöistä. Aineistolähtöisessä analyysissä tutkimuksen lähtökohtana käytetään
aineistoa. Aineistosta nostetaan esiin olennaisimmat asiat, eivätkä analyysiyk-
siköt ole ennalta päätettyjä. Tällaista menettelytapaa kutsutaan induktiiviseksi,
joka tarkoittaa analyysin etenemistä yksittäisistä löydöksistä yleisempiin havain-
toihin ja väitteisiin. Aineistolähtöisen analyysin tavoitteena näin ollen ei ole jon-
kun teorian tai hypoteesin testaaminen, eikä ole tärkeätä, miten aineistosta esiin
nousevat asiat suhtautuvat aikaisempiin teorioihin ja tutkimuksiin. (Saaranen-
Kauppinen & Puusniekka, 2006; Leinonen, 2018.)

Haastattelujen aikana haastattelijalla on mahdollisuus tiivistää ja tulkita haasta-
teltavien kuvauksia ja viestejä ja kertoa tulkinnoistaan myös haastateltaville
(Hirsjärvi & Hurme, 2011, s. 136). Valitsin tämän tavan ohjata haastatteluja kos-
ka tällä tavoin haastateltavilla oli mahdollisuus vahvistaa tai hylätä tulkintojani.
Esittämällä tarvittaessa tarkentavia kysymyksiä olen päässyt oikeaan tulkintaan
jo haastattelujen aikana. Tällaista haastattelua Hirsjärvi ja Hurme (2011, s. 137)
nimeävät ”itseäänkorjaavaksi” haastatteluksi.

Analyysimenetelmänä käytin sisällönanalyysiä. Sisällönanalyysi on yksi suosi-
tuimmista metodeista laadullisissa tutkimuksissa aineiston analyysissä ja se on
käyttökelpoinen monenlaisessa tutkimusasetelmassa. Sen tavoitteena on järjes-
tää aineistoa selkeämmäksi ja tiiviimmäksi ilman sisällön kadottamista. Tutus-
tuttuaan aineistoon tutkija ensin jäsentää materiaalia merkityskokonaisuuksiksi,
jonka jälkeen tapahtuu pelkistäminen homogeenisiksi kokonaisuuksiksi. Analyy-
sin ehkä keskeisin vaihe on teemoittelu. Teemoja tulee valita aineistokeruun
aikana määriteltyjen teemojen mukaisesti. On silti mahdollista, että aineisto tar-
joaa myös täysin uusia teemoja. Tutkijan tavoite analyysissä on jäsentää empii-

ristä aineistoa käyttökelpoiseksi tulkintoja varten. Laadullisen tutkimustyöhön aina kuuluu tulkintojen esittäminen. Tulkinta erottaa tutkimuksen arkipäivän keskusteluista. (Puusa & Juuti, 2020, s. 148–154.)

Aloin tehdä analyysia peilaamalla tuloksia tutkimuskysymyksiini. Litteroitua haastatteluaineistoa kävin ensin läpi etsiessäni vastauksia tutkimuskysymyksiini. Jokaisen haastattelun aineistossa käytin erivärisiä tusseja eri tutkimuskysymyksiini liittyvien vihjeiden ja viittauksien korostamiseen. Seuraavaksi tarkastelin, minkälaisia vastauksia olin saanut mihinkin tutkimuskysymykseen ja järjestelin vastauksissa esiintyviä asioita tutkimuskysymyksittäin. Tässä vaiheessa oli tärkeätä pelkistää aineistoa ja jättää käsittelystä pois sellaiset asiat, jotka eivät kuulu tämän työn aihepiiriin. Aineistonkeruun aikana pääteemoiksi valitsin *ko-toutumiskoulutuksen, nonformaalin kielen opiskelun, työllistymisen ja ammattitaidon kielen osaamisen näkökulmasta sekä ammatillisen kielen kehittymisen*. Tämän analyysivaiheen aikana valitsin aineistossa tekstiosuuksia, jotka voivat sopia suorina lainauksina käytettäväksi.

Työni kannalta relevanteista vastauksista syntyi pitkä lista erilaisia havaintoja. Eri haastattelujen aineistosta minun oli löydettävä yhdistäviä tekijöitä, joita yhdistelemällä voi muodostaa isompia yläteemoja. Yhdistelin eri haastattelujen alateemoja isompiin merkityskokonaisuuksiin, eli tein teemoittelua. Tämän vaiheen jälkeen palasin vielä aineistoon haastattelukohtaisesti, koska halusin tietää, löytyykö aineistosta vielä uusia teemoja, joita en ole aineistokeruuta aloittaessa suunnitellut käsiteltäväksi. Näistä uusista löydöksistä säilytin ne, joita oli mahdollista järjestellä työni pääteemojen alle ja jätin käsittelystä pois sellaisia teemoja, joille en ole löytänyt kytköksiä mihinkään pääteemaan.

7 TULOKSET

7.1 Suomen kielen taidon kehittäminen non-formaalien opiskelun keinoilla

Haastattelujen alussa keskustelimme tutkimushenkilöiden kanssa lyhyesti kotoutumiskoulutuksesta saaduista kokemuksista. Ajatuksena oli, että kokemukset kotoutumiskoulutuksesta formaalisen kielen opiskelun muotona tarjoaa hyvän vertailukohdan non-formaalien kielen opiskelulle, mikä on tämän opin- näytetyön aiheena.

Kuudesta (6) haastateltavasta kolme oli käynyt virallista kotoutumiskoulutusta tai muita perinteisiä suomen kielen kursseja, yhteensä keskimäärin noin vuoden. Kolme henkilöä ei ollut käynyt suomen kielen kursseja tai perinteistä suomen kielen kurssia ollenkaan. Kotoutumiskoulutuksesta haastateltavat olivat sitä mieltä, että siellä he olivat saaneet hyviä ohjeita suomen kielen rakenteesta, mutta kielioppi unohtuu kurssin jälkeen ja puhumisen harjoittelu oli jäänyt koulutuksessa vähemmälle:

No, se riippuu kurssista mutta ainakin mun kokemuksen mukaan, se on antanut minulle hyviä ohjeita ja tietoa suomen kielestä. Valittavasti kurssin jälkeen edelleen mä puhuin suomalaisten kanssa englantia. Vasta kun mä pääsin opiskelemaan sosionomiksi ja mä olin työharjoittelussa, silloin mä puhuin suomea ja silloin mä avasin mun suu.

Kun mä olin toisella kielikurssilla, jatkokurssilla mä muistin ulkoa kaikki ne sijamuodot ja mitä se oli nimenomaan kielioppi kirjasta. Mutta nyt mä en muista yhtään... mä unohtanut ne, halleluja. Ne eivät jää mun päässä sama kuin suomalaisten päässä koska kuitenkin se oli liian lyhyt jakso, kun mä olin käyttänyt ja lukenut mitä siitä oppikirja sanoo.

Jokainen tutkimushenkilö osasi mainita useitakin keinoja, joilla heidän kokemuksensa mukaan oli positiivinen vaikutus heidän suomen kielen taitonsa kehittymiseen. Heidän mukaansa kielen kehittymiseen on vaikuttanut harrastus- ja vapaaehtoistoiminta, täydennyskoulutus ja työharjoittelu. Näissä toiminnoissa suomen kieli ei ollut tavoite vaan vuorovaikutuksen väline ja oppimisen työkalu:

Tottakai se, että on tekemisissä suomalaisten kanssa kehittää kieltä aika paljon.

Valmistumisen jälkeen ilmoittauduin Mindfulness-täydennyskoulutukseen. (...) Se oli iso plussa minun suomen kielen kehittämisessä. Ja silloin olin itsevarmempi.

Oli työ, oli kirjanpitäjän kurssi, oli raskaus, oli pieni vauva, oli kaikki. Mutta lopuksi kaikki ne suomen kielen kehittää. Kun mä olin palkkatoissa mun suomen kielen kehittää. Kun mä olin raskaana ja pienen vauvan kanssa käyn neuvolassa, mun suomen kielen kehittää jatkuvasti.

Tutkimukseen osallistuvat henkilöt olivat kaikki sitä mieltä, että heidän kieli-taitonsa vahvistuu vuorovaikutustilanteissa erilaisten ihmisten kanssa. Suomen kielen taito kehittyy koko ajan tavallaan huomaamatta, koska suomi on heidän elinympäristönsä kieli. Tämä näkökulma on linjassa Sunin (2011) esittelemän näkemyksen kanssa kieliosaamisesta, jonka hän määrittelee taidoksi, joka kehittyy parhaiten vuorovaikutuksessa ja jota opitaankin ensisijaisesti vuorovaikutusta varten. Näin olleen virheetön kielenkäyttö ei ole kielen opiskelun päällimmäisenä tavoitteena. (Suni, 2011, s. 11–21.) Nonformaalin kielen opiskelun eri muotoja yhdistäväksi tekijäksi voimme todeta olevan juuri vuorovaikutus. Tässä tutkimuksessa en havainnut sellaista nonformaalin kielen opiskelun muotoja, jotka liittyisivät nimenomaan sosiaalialan maahanmuuttajataustaisten ammattilaisten kielen opiskeluun. Voimme kyllä todeta, että hyvät vuorovaikutustaidot korostuvat heidän työssään. Tämä voisi olla selityksenä sille, että vuorovaikutustilanteet myös kielen opiskelun aikana tulivat haastatteluissa vahvasti käsitellyksi.

7.2 Ammatillisen kielen kehittyminen sosiaalialalla

Haastatteluaineistoa analysoidessani päätin yhdistää tutkimuskysymykset 2 ja 3. Toinen kysymykseni koski sitä, miten sosiaalialan maahanmuuttajataustaiset ammattilaiset kehittävät ammatillista suomen kielen taitoaan. Kolmannen kysymyksen kohdalla halusin tietää, mitkä asiat työpaikalla auttavat ammatillisen kielen kehittymistä sosiaalialalla. Haastatteluissa tuli ilmi, että

ammattillisen kielen kehittyminen ja kehittäminen sosiaalialalla ovat tiivistä kytöksissä työpaikalla tapahtuvaan vuorovaikutukseen. Ammatillinen kielitaito ei kehity muualla niin tehokkaasti kuin työympäristössä. Ammatillinen kieli kehittyy sitä käyttäessä aidoissa asiakastilanteissa ja vuorovaikutuksessa muiden ammattilaisten kanssa.

Konkreettisenä asiana työpaikalla tapahtuvaan ammatillisen kielen kehittymiseen liittyen nousi esiin idea mentorista tai vastaavasta tukihenkilöstä, joka olisi valmis auttamaan muun muassa tekstien kirjoitusasun korjaamisessa tai asiakirjojen laatimisessa.

7.2.1 Ammatillinen kieli käyttöön

Alan kirjallisuutta tutkiessani olen löytänyt useita erilaisia määritelmiä ammatilliselle kielitaidolle. Tämän työn teoreettisessa osassa viitataan aiheen asiantuntijoiden ja tutkijoiden näkemykseen, jonka mukaan ammatillinen kieli on laajempi käsite kuin alan erikoissanasto, joka rakentuu arkisanaston varaan. Ammatillinen kieli nähdään muun muassa myös kykynä navigoida kielen eri rekisterien välillä riippuen siitä kenelle puhutaan (Suni, 2011, 8–11). Tutkimustyöni kannalta itse pidän tärkeänä korostaa ammatillisen kielen eri ulottuvuuksia. Halusin tietää, minkä määritelmän haastateltavani antavat ammatilliselle kielitaidolle. Oli mielenkiintoista kohdata tutkimustietojen kanssa samansuuntaisen ajatuksen ammatillisesta kielitaidosta erään haastattelijan antamassa määritelmässä:

Ammatillinen kielitaito, se on... se on vähän vaikea määritellä. Siis ammatillinen kielitaito liittyessään muihin verkostossa työskenteleviin tai muihin tahoihin on se, että osaa käyttää ammattisanastoa ja tulee ymmärrettäväksi mutta sitten asiakkaiden kanssa tämä ammatillinen kielitaito on toimia asiakkaille ymmärrettävällä tavalla, että on pelisilmä, ei käytä niitä hienoja termejä vaan selittää asioita asiakkaille ymmärrettävällä tavalla.

Ammatillisesta kielitaidosta keskustellessa nousi esiin toinen olennainen näkökulma erään toisen tutkimushenkilön kanssa. Hän puhui itseluottamukses-

taan ammatillisen kielen käyttäjänä ja vertaili omaa osaamistaan alan ammattilaisiin ja muihin ihmisiin:

Joo, mutta ei 100 prosenttinen. Jos verrataan tota siihen tavalliseen suomalaiseen koska mä uskon, että suomalainen ei voi määritellä mitä tarkoittaa osallisuus tai mitä muita termejä opiskeltiinkaan... mä uskon siihen, että mulla on itseluottamus. Mutta jos verrataan ammattilaiseen suomalaiseen, ei siis mulla on mutta ei niin vahvaa vielä.

Käsittelimme ammatillisen kielen käyttöä haastateltavien kanssa useilla kysymyksillä, eri näkökulmia esiin nostaen. Keskustelimme työssä tarvittavien tekstilajien laatimisesta sekä erilaisten kielellisten tilanteiden hallitsemisesta. Haastattelurungon laatimiseen vaikuttivat kielitaidon monet määritelmät.

Haastatteluissa nousi esiin konkreettisia keinoja kehittää ammatillista kielitaitoa. Haastateltavat olivat kaikki samaa mieltä siitä, että heillä on haasteita työssä tarvittavien tekstien laatimisessa, mutta niiden laatimisessa auttaa esimerkiksi, kun käyttää omassa työssä toistuvia fraaseja ja lauseita sekä yrittää kirjoittaa yksinkertaisesti:

Minä lähdin siitä liikkeelle, ettei minun tarvinnut kirjoittaa pitkiä ja monimutkaisia lauseita. Minä yritin jossakin vaiheessa mutta siitä ei tullut mitään kuin paljon virheitä. Esimerkiksi minä edelleen kirjoitteen Wordilla ensin.

Ammatilliset täydennyskoulutukset sekä ammatillisten tiedonlähteiden – kuten lakien – käyttö valmistautumisessa asiakastapaamisiin vahvistavat ammatti-identiteettiä ja samalla kehittävät ammatillista kielitaitoa:

Mun mielestä itsevarmuutta tulee ei puhtaasti siitä, että puhut suomea ja käytät oikeita termejä vaan että tiedät, mistä puhut. (...) Jos minä sanon asiakkaalle, että Kelan pitää päättää seitsemän arkipäivän sisällä, minä tiedän, mistä olen hakenut ja poiminut sen tiedon. Se itsevarmuutta ehkä tulee sieltä, ja toisaalta se auttaa siihen, että sun ammatti kielitaito kehittyy koko ajan.

Haastateltavat ammattikorkeakouluopintoja pitivät tärkeänä ammattisanaston omaksumisen näkökulmasta. Ammattisanojen tuntemus omalla äidinkielellä nousi yhdeksi tärkeäksi kriteeriksi suomalaisen ammattikielen itsevarmalle käyttämiselle. Joku haastateltavista mainitsi, että hän oli sosionomiopinto-

jensa aikana aina kirjoittanut ylös uusia ammattitermejä ja tehnyt niistä itselleen oman sanakirjan. Tämä tutkimushenkilö oli sitä mieltä, että kun hän osaa sanoa ammattitermien vastineen omalla kielellään, hän ”ei tuhlaa aikaa sanojen oppimiseen sen sijaan ammatilliseen osaamiseen”. Eräs toinen tutkimushenkilö oli pohtinut sitä, että kun kieltä oppii tekemisen ja työn kautta eikä kielikurssilla, silloin ääneen sanottu vastine äidinkielessä puuttuu. Tämä hän koki itseopiskelun haittapuolena, mikä hidastaa myös ammattikielen kehittymistä.

Työpaikan ja työyhteisön merkitys korostuu silloin, kun työntekijät puhuvat eri kieltä äidinkielenään ja heidän suomen kielen taitotasonsa vaihtelee. Ammatillisen kielen kehittyminen ja kehittäminen ovat tiivisti kytköksissä työpaikalla tapahtuvaan vuorovaikutukseen. Useimmat haastateltavat mainitsivat, että työyhteisöissä käydyt ammatilliset keskustelut, esimerkiksi viranomaisten julkaisujen läpikäynti yhdessä työkavereiden kanssa sekä keskustelu asiakkaiden kanssa, kehittävät heidän ammatillista suomen kieltään. Yksi tutkimushenkilö korosti, että vaikka alan kirjallisuuden seuraaminen on myös tärkeää ammatillisen kielen kehittymisen kannalta, ”lukemalla ei saa samaa kokemusta, kun keskustelemalla asiakkaan kanssa”. Haastatteluissa todettiin myös se tosiasia, että muun muassa virheiden välttämisen takia puhuminen usein vaatii erityistä rohkeutta ja ponnistusta.

Ja juttelen vaikka kuraattorin kanssa, että hei on tullut vaikka opetusministeriöltä vaikka joku opas tai joku juttu, että sekin niin kuin auttaa.

Että se, kun lukee suomen kieltä, saa käsityksen kieliopesta ja sanastosta, mutta pitää myös olla rohkea puhumaan, että just se puhuminen on tosi tärkeitä. Että se rohkeus, mä lisäisin siihen puhumisen rohkeus. Että monilla eri kulttuuritaustoista tuleville saattaa olla tommoisia häpeä siihen, että jos mä sanon jotain väärin.

Työyhteisöjen erilaisilla kieliasetelmilla on myös vaikutus yksittäisten työntekijöiden ammatillisen kielitaidon kehittymiseen. Kannattaa kiinnittää huomiota siihen, onko työyhteisössä pääosin maahanmuuttajataustaisia tai onko vain yksi työntekijä, joka puhuu suomea vieraana kielenä. Työntekijöiden kielen käyttöön vaikuttaa myös se, ovatko asiakkaat kantaväestöön kuuluvia tai

maahanmuuttajia. Työyhteisön toimintakulttuurin kielitietoisuustaso pidetään myös merkityksellisenä tekijänä yksittäisten työntekijöiden ammatillisen kielitaidon kehittämisessä. Nämä asiat käytiin läpi haastatteluissa jokaisen haastateltavan kanssa:

Valitettavasti olin myös paikalla, jossa oli paljon maahanmuuttajia työssä ja käytimme hyvin yksinpuolista kieltä siellä. Silloin kyllä kielitaito ei yhtään kehittynyt.

Jos ollaan rehellisiä, mä en tykkää enää tehdä töitä pelkästään suomalaisten kanssa. Että mä oon ainoa maahanmuuttaja ja muut työntekijät tai opiskelijat suomalaiset. (...) Johtuu siitä kielestä, koska heidän kielentaso ja mitä he puhuvat. Mulla on tosi vaikea, siis olla perässä mitä he puhuvat. (...) Oli tosi vaikea kun mä olen ainoa maahanmuuttaja jonka kielitaito ei oo niin hyvää. Siksi mulla oli vaikea luoda ihmissuhteita ja päästää niihin sisään, syvälle.

Työskentelin maahanmuuttajien parissa, siis olin maahanmuuttajien sosiaaliohjaaja ja perhetyöntekijä myös maahanmuuttaja. Ja kun sinä työskentelet siinä ryhmässä sinun ei tarvitse puhua täydellinen suomen kieli, sinun täytyy vaan kommunikoida ja antaa sitä mitä he tarvitsevat. Joten minä en huomannut ollenkaan, että unohdin sanoja. Ja sitten aloittanut kuntouttavassa työtoiminnassa, missä on vain suomalaiset, asiakkaita ja työyhteisö myös vaan suomalaisia. Se on joskus haastava.

Työssä tuntuu, että ei ole yhtään ymmärrystä kuinka vaikea joskus tehdä työtä suomen kielellä. (...) Suurin ongelma on verkostotyö. Puhelimessa minusta usein ajatellaan, että en ole ammattilainen koska minä puhun suomea aksentilla.

Haastatellut henkilöt olivat onnekkaita siinä mielessä, että jokainen pystyi mainitsemaan ainakin yhden henkilön, joka oli tukenut heidän ammatillisen kielitaitonsa kehittymistä esimerkiksi korjaamalla heidän kirjoittamiensa tekstien kieliasua tai auttamalla työssä tarvittavien asiakirjojen laatimisessa. Tällaista ihmistä pidetään muun muassa mentorina.

7.2.2 Työntekijän oma pohdinta ammatillisesta kielitaidostaan

Tutkimushenkilöiden oma pohdiskelu riittävästä suomen kielen osaamisestaan nousi esiin haastattelujen aikana. Jotkut haastatelluista olivat kohdan-

neet työtilanteita, joissa he itse joutuivat kyseenalaistamaan oman suomen kielen taitonsa ja sen riittävyyden työtehtävän vaatimustasoon nähden. Eräs haastateltava kertoi siitä, että valmistumisen jälkeen hänellä ei ollut ammatillista itsevarmuutta hakea oman alansa töitä, koska hänen suomen kielen taitonsa ei tuntunut riittävän ammattiaan vastaaviin tehtäviin.

Valmistumisen jälkeen oli todella haastavaa aloittaa työt. Silloin en puhunut tarpeeksi hyvää suomea sosiaalityöntekijän tehtävään. (...) Minä hain ja sain yhden paikan ja minua pelotti ihan hirveästi. Minä sanoin haastattelussa, että vaikka minä olen sosiaalityöntekijä, minun suomen kieli ei riitä lastensuojelutehtäviin. Siellä se vastuu on niin iso. (...) Tämä oli liian vaikea, ainakin minulle koska suomi ei ole äidinkieleni.

Lopuksi mä olen laillistettu sosionomi, mutta kuinka syvälle mä itse pääsen aiheeseen suomen kielellä, sitä min tavallaan aina... en oo pelkään mutta sitä minä ajattelen tästä aina.

Haastateltavat olivat sitä mieltä, että sosiaalialan työtehtävissä oikealla kielenkäytöllä on merkitystä ja työtä ei voi tehdä heikolla suomen kielen taidolla. Työtehtävissä vastuu on suuri ja työntekijän sanalla on painoarvo toisen ihmisen elämään liittyen.

7.2.3 Asiakkaiden ja työyhteisön asenne ratkaiseva

Sosiaalityön asiakkaiden ennakkoluulot maahanmuuttajataustaisia työntekijöitä kohtaan on asia, jota neljä (4) kuudesta haastatellusta oli myös kokenut omassa työssään. Eräs haastateltava puhui häneen kohdistuvasta asenneerosta maahanmuuttajataustaisten ja suomalaisten asiakkaiden osalta.

Ja asenne on aika tärkeä, koska maahanmuuttaja haluaa saada apua mutta suomalaisten kanssa se on niin, että miksi sinä olet täällä? Se on ongelma. Miksi sä ei osaa täydellistä suomea?

Tutkimushenkilöiden mukaan asiakkaat ilmaisevat joskus avoimesti, että he eivät tahdo asioida kyseisen työntekijän kanssa koska hän ei ole suomalainen tai hän ei puhu suomen kieltä täydellisesti. Haastatteluissa tuli esiin myös sellaisia esimerkkejä, joissa asiakkaat olivat väheksyneet työntekijän

kielitaitoa ja kyseenalaistaneet hänen pätevyyttään. Asiakkaat olivat oletta-
neet työntekijän olevan opiskelija tai avustaja eikä se "oikea" sosionomi tai
sosiaalityöntekijä.

Toki voi olla, että joku joka olettaa, että maahanmuuttajasossu ja
sulla ei ole mitään hajua mitä sä teet. (...) Kehosta ja silmistä pystyt
ymmärtämään, että tämä ihminen ei yhtään luota minuun. Onneksi
niistä ei ole ollut niin kuin paljon. Ja sitten tämmöisiä ihmisiä, jotka
on suoraan sanonut, että minä en haluaa vaikka asioida sun kans-
sa koska sinä ei ole suomalainen.

Haastateltavat kertoivat kannustavista työkavereista, jotka ovat olleet heidän
tukenaan vaikeissa asiakastilanteissa. Työkavereista useimmiten ajatellaan,
että he ymmärtävät, kuinka vaikeaa joskus voi olla tehdä töitä vieraalla kielel-
lä. Haastateltavista useimmilla oli kokemusta työkavereista, jotka ovat kan-
nustaneet heitä luottamaan omaan ammattitaitoonsa puutteellisesta kielitai-
dosta huolimatta.

Kielitaidon puutteisiin vetoaminen näkyy myös työnantajien asenteessa sil-
loin, kun työnhakijana on maahanmuuttajataustainen henkilö. Työnantajan
kielteinen asenne maahanmuuttajataustaiseen työnhakijaan puutteelliseen
kielitaitoon vedoten on aihe, joka myös nousi esiin haastatteluissa. Merkittä-
viä maantieteellisiä eroja oli tässä kuitenkin havaittavissa. Kysyessäni tutki-
mushenkilöiltä, montako maahanmuuttajataustaista ihmistä he tuntevat am-
matti- ja koulupiirissään, vastaus oli, että yhden tai ei yhtään. Pääkaupunkiseudulla
asuva haastateltava kertoi, että siellä sosiaalialan työpaikoilla työskentelee
paljon maahanmuuttajataustaisia ammattilaisia. Hän korosti myös pätevien
työnhakijoiden runsautta yhtä avointa työpaikkaa kohden. Tällöin työnantajan
päättökseen vaikuttavat muutkin tekijät kuin koulutus ja työkokemus. Kielitaito
ja asiakirjojen laatimisen taito nousevat ratkaiseviksi tekijöiksi. Näissä asi-
oissa suomenkieliset hakijat suurella todennäköisyydellä ohittavat ei-
suomenkieliset hakijat.

Tuntuu, että on erittäin vaikea saada YAMK-tasoinen työtä. Puuttuu
usein ruotsin kielen osaaminen ja erinomainen suomen kielen
osaaminen mm. päätöksentekoon. (...) Tiedän, että on paikkoja,
johon ei oteta maahanmuuttajia lainkaan. Luulisin, että kielen-

osaamisen takia, koska on varmasti vaikea, kun joku työntekijä ei puhu 100 %-esti suomea.

Kun on auki vastaava ohjaajan paikka ja hakijoita on 45... silloin sellaiset pienet asiat vaikuttavat, että miten hyvin hakija osaa laatia virallisia asiakirjoja ja miten työpaikan imagoon vaikuttaa, että johto ei osaa täydellistä suomea.

Tämän työn tarkoituksena ei ollut analysoida työnantajien asennetta maahanmuuttajataustaisiin työnhakijoihin. Työnantajan asenne on noussut keskustelun yhdeksi aiheeksi, kun keskustelimme haastateltavien kanssa ammatillisen kielitaidon vaikutuksesta työllistymisen mahdollisuuksiin. Tämän tutkimuksen haastateltavien mukaan maaseudun sosiaalialan työpaikoilla työskentelevien maahanmuuttajien määrä on pieni. Ilmiön käsittely jäi tämän tutkimuksen ulkopuolelle.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimuksessani käsittelin ammattitaidon ja ammatillisen suomen kielen taidon kytköksiä toisiinsa maahanmuuttajataustaisten ammattilaisten kohdalla. Ammattitaito ja ammatillinen kielitaito ovat molemmat useiden asioiden summa. Ammattitaito tarkoittaa muun muassa ammattikirjallisuuden ja ammattisääntöjen tuntemusta sekä ammattietiikan omaksumista. Ammattitaidosta tiedetään, että sen perusteita luodaan koulutuksessa, mutta se kehittyy ja vahvistuu työkokemusten kasvaessa.

Ammatilliselle kielelle löytyy määritelmiä sekä tämän työn teoriaosassa että haastatteluaineistosta. Laajasti ajateltuna ammatillisella kielitaidolla tarkoitetaan taitoa välittää samaa viestiä eri kohderyhmälle käyttäen eri kielirekistereitä. Ammatillinen kielitaito on myös kyky rakentaa luottamussuhdetta asiakkaaseen, lohduttaa tai motivoida häntä. Lisäksi ammatilliseen kielitaitoon sisältyy työssä tarvittavien asiakirjojen laatimisen taito.

Tässä tutkimustyössä lähdin liikkeelle ajatuksesta, että maahanmuuttajien mahdollisesti puutteellinen kielitaitonsa ei merkitse ammatillista osaamattomuutta. Minulla oli vahva oletus, että ammattitaitoa ja kielitaitoa on tarpeen tarkastella toisistaan selkeästi erillisinä asioina. Opin portailta työelämään Satakunnassa -hankkeessa tämä on ollut johtavana ajatuksena hanketoimintaa kehitettäessä. Opinnäytetyöprosessin myötä olen huomannut, että kysymys kielitaidosta ja ammattitaidosta on varsin kompleksinen ja moniulotteinen. Haastatteluaineiston analysoidessa aiheesta on noussut esiin uusia näkökulmia, jotka syventävät ymmärrystä kielen ja ammattitaidon suhteesta.

Tutkimukseni perusteella voi todeta, että maahanmuuttajataustaiset kokevat ammattitaidon ja ammatillisen kielitaidon muodostavan ammatillisen kokonaisuuden, eikä tunnu luontevalta käsitellä niitä erillisinä asioina. Ne kehittyvät ja vahvistuvat yhdessä toinen toistaan tukemalla. Alalta saadun työkokemuksen myötä ammatillinen itsevarmuus kasvaa, joka vahvistaa ammatti-

taitoa. Kun osaa toimia luottaen itseensä ammattilaisena, puutteellisen ammatillisen suomen kielen käyttöä ei koeta enää haasteena.

Ammatillisesta suomen kielen taidosta keskusteltaessa on syytä korostaa, että työelämässä tarvittavat kielitaidot ovat aina työpaikka-, tilanne- ja tehtäväkohtaisia. Ammattiopintojen aikana saa hyvää pohjaa ammatillisen suomen kielen käyttöön, mutta on mahdotonta valmistautua kaikkiin työtilanteisiin niin ammatillisesti kuin kielellisestikin. Työyhteisöt ovat erittäin tärkeässä asemassa ammatillisen kielitaidon kehittymisessä. Työpaikoilla tarvittaviin ammatillisiin kielitaitoihin sisältyvät viestintä- ja vuorovaikutustaidot työpaikkakohtaisesti. Sosiaalialan työkenttä on erityisen laaja ja työtehtävät voivat erota toisistaan merkittävästi. Sairaalan psykiatrian osaston sosiaalityöntekijä käyttää työssään hyvin erilaista ammatillista kieltä kuin mitä koulukuraattori käyttää. Työyhteisöjen vuorovaikutus- ja viestintätavat ovat myös erilaisia. Ammatillinen suomen kielen käyttö muokkautuu myös asiakkaiden ja työyhteisön jäsenten kanssa käytetyn kielen mukaan. Tutkimuksestani saatujen tulosten perusteella voi todeta, että jos työyhteisö tai asiakaskunta on monikielinen, asenne puutteellista kielitaitoa kohtaan on sallivampi.

Tilannekohtaisuus tarvittavan ammatillisen kielitaidon suhteen nousi haastatteluaineistossa esiin, kun kuvattiin tilanteita, joissa haastateltavat kokivat, että erittäin hyvä suomen kielen taito on välttämättömyys. Tällaisena tilanteena pidetään esimerkiksi lausuntojen laatimista tai virallisten päätösten valmistelua. Tutkimusaineistossa erittäin hyvän suomen kielitaidon vaatimus nousi ratkaisevaksi tekijäksi ainoastaan silloin kun tehtävänä on tärkeiden asiakirjojen laatiminen. Muutoin haastateltavat kokivat, että sekä kirjallisessa että suullisessa viestinnässä voi pärjätä epätäydellisellä suomen kielellä. Kirjallisessa viestinnässä voi käyttää työpaikan omia toistuvia fraaseja ja sanamuotoja ja suullinen viesti sujuu miltei ongelmitta, koska oma työyhteisö ja yhteistyökumppanit ovat tottuneet työkaverin tapaan puhua suomea. Tässä kohdassa on helppoa löytää yhtymäkohtia Opin portailta työelämään Satakunnassa -hankkeen lähtökohtien kanssa. Hankkeen yhtenä toimintamuotona rakennettiin webinaarisarja kahvihuoneteeman ympärille, joka on suomalaisessa työkuulttuurissa keskeinen paikka epämuodollisille keskusteluille.

Kahvihuone on kohtaamispaikka, jossa vaihdetaan ajatuksia rennossa ilmapiiirissä ja siellä olemme samanlaisia taustasta tai muista tekijöistä riippumatta. Hankkeen ajatuksena on, että kahvihuone on hyvä paikka tutustua toisiimme ja antaa tilaa uusille tavoille toimia ja myös puhua. Kahvihuoneessa on mahdollisuus myös tottua työkaverin vieraisperäiseen aksenttiin, jolloin vuorovaikutus ja siihen perustuva yhteistyö hänen kanssaan helpottuu (LIITE 6).

Tutkimusaineiston analyysissä nousi selkeästi esiin näkökulma, että ammattilaisen oma persoona sekä tiettyjen työtaitojen hallinta tukevat ammattitaidon kehittymistä kielestä riippumatta. Useat haastattelijat pitivät maahanmuuttajan työntekijän tärkeinä ominaisuuksina epävarmuuden sietokykyä, omaaloitteisuutta ja aktiivisuutta. Aito kiinnostus toisesta ihmisestä on sosiaalialan ammattieettinen kysymys. Toisesta välittäminen ei vaadi mitään kielitaitoa.

Osaan [lohduttaa ja motivoida] suomeksi, espanjaksi ja ilman kieltäkin. Sosiaalialalla minä ajattelen, että meidän pitää olla semmoinen inhimillinen asenne aika vahvasti siihen ja ei tarvi suomen kieltä siihen. Ja ei koskaan suomen kieli tai englannin kieli ja joku muu kieli voi näyttää sun silmistä, että sinä oikeasti ymmärrät sitä ihmistä ja miten vaikea ja miten surullinen se ihminen on... tunteet, siihen ei oo kieltä.

Opinnäytetyössäni olen tarkastellut maahanmuuttajataustan vaikutusta ammatillisen suomen kielen kehittämiseen ja kehittymiseen. Kiinnostukseni kohteena oli maahanmuuttajien pärjääminen sosiaalialan työympäristöissä nimenomaan kielellisestä näkökulmasta. Tutkimukseni lopputuloksena voin todeta, että maahanmuuttajataustan vaikutus ammatillisen suomen kielen kehittymiseen on pieni niiden maahanmuuttajien kohdalla, jotka ovat päässeet ammattiansa vastaviin työtehtäviin. Työpaikkailmoituksessa usein vaadittu erittäin hyvän suomen kielen taito on vaikeasti tulkittava asia. Tämän opinnäytetyön tulokset osoittavat, että todellisissa työympäristöissä erittäin hyvän suomen kielen taidon sijaan tarvitaan hyviä viestintätaitoja. Vuorovaikutus korostuu ehdottomasti ja kommunikaatiotaidot merkitsevät enemmän kuin virheetön kielenkäyttö. Ammatillinen kielitaito voi olla toimiva, vaikka käytetty kieli olisikin kielipiillisesti puutteellista.

9 OPINNÄYTETYÖN EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS

Pidän tärkeänä noudattaa tutkimushenkilöilleni lupaamani anonymiteettiä. Tästä syystä olen jättänyt tutkimusaineistosta pois kaikki sellaiset tiedot, joiden perusteella haastateltavat olisivat tunnistettavissa. Opinnäytetyön valmistuttua hävitän kaikki haastattelutallenteet ja haastateltavia koskevat tiedot asianmukaisesti ja opinnäyteprosessin aikana huolehdin siitä, että tallenteet olivat ainoastaan omassa käytössäni. Käyn raportissani vuoropuhelua omien pohdintojeni ja teorian välillä. Tutkimustyössäni käyn vuoropuhelua omien havaintojeni ja teorian välillä. Lisäksi käytän sananmukaisia lainauksia haastatteluaineistosta. Pidän tärkeänä, että teoria, omat pohdintani ja tutkimushenkilöiden ajatukset erottuvat toisistaan. Olen viitannut käyttämäni lähteisiin raportissa ja merkinnyt ne lähde- luetteloon Diakonia-ammattikorkeakoulun ohjeiden mukaisesti. Aineistolainauksien merkintäkin tapahtui Diakonia-ammattikorkeakoulun ohjeiden mukaisesti.

Maahanmuuttajataustaisena opiskelijana minulla on tutkimukseni kannalta kaksoisrooli. Olen ollut Opin portailta työelämään Satakunnassa -hankkeen kohde- ryhmään kuuluva maahanmuuttajataustainen sosiaalian opiskelija ja myös hankkeen työntekijä. Koen, että nämä roolit toivat useita näkökulmia ja ulottu- vuuksia tutkimuskohteeni tarkasteluun.

10 POHDINTA

Vuorovaikutus on keskeisessä roolissa uuden asian oppimisessa. Uuden kielen opiskelun prosessi myös perustuu vuorovaikutukseen. Aikuisten maahanmuuttajien kohdalla suomen kielen opiskelu on monipaikkainen ilmiö. Kieli kehittyy koko ajan miltei huomaamatta jatkuvan vuorovaikutuksen myötä arjen eri toiminnoissa. Vuorovaikutus tukee myös ammatillisen kielen kehittymistä ja sen merkitys korostuu sosiaalialan työtehtävissä, joissa kielitaidolla on varsin keskeinen rooli. Kielen opiskelun lähtökohtana on se, että kieli kehittyy sitä käyttäessä ja kielen osaamisen tärkein tavoite onkin vuorovaikutuksen syntyminen osapuolten välillä, ei virheetön kielenkäyttö.

Opinnäytetyön tekeminen on ollut oman ammatillisen kasvuni näkökulmasta erittäin tärkeä vaihe ja koen, että erikoisosaamiseni monikulttuurisuuden ja moninaisuuden aihepiireissä on opinnäytetyöprosessin aikana syventynyt. Aiheeksi tässä työssä valitsin maahanmuuttajien ammatillisen suomen kielen kehittymisen. Kielen opettajana olen lisäksi kiinnostunut kielen opiskelun eri muodoista ja myös siitä, miten eri tekijät vaikuttavat vieraan kielen opiskeluun.

Työelämän kanssa tiiviissä yhteistyössä toteutunut opinnäytetyöprosessi on tukenut ammatillista kasvuani kahdella kompetenssialueella. Osallistavan ja kriittisen yhteiskuntaosaamiseni on tullut vahvemmaksi. Opin portailta työelämään Satakunnassa –hankkeen tavoitteena on ollut tukea korkeakouluissa ali-edustettujen ryhmien opiskelua ja sujuvoittaa heidän siirtymää työelämään. Tällä toiminnalla edistetään näiden ryhmien sosiaalista osallisuutta yhteiskunnassa ja yhteisöissä.

Hanketoiminnassa olemme käyttäneet tutkimustietoa, jonka tulkinta ja hyödyntäminen työelämän kehittämiseen on myös ollut osa hanketoimintaa. Opinnäytetyön tekijänä olen päässyt tähän kehittämisprosessiin mukaan kehittäen tutkimuksellista kehittämis- ja innovaatio-osaamistani, jota myös pidetään sosionomin tärkeänä kompetenssialueena.

Kielen osaaminen on taito, joka palvelee meitä elämämme monella alueella ja joka kehittyy eri ihmisten kohdalla eri tavoin. Kielitaidollamme vaikuttamme lukuisiin asioihin, esimerkiksi työllistymiseen. Työpaikkailmoituksia tarkistamalla huomaa, että erittäin hyvä suomen kielen taso näyttää olevan edellytys lähes joka alalla, myös maahanmuuttajataustaisilta hakijoilta. Tutkimustyöni ei anna vastausta siihen, mitä tarkoitetaan erittäin hyvällä suomen kielellä. Omakohtaisen kokemukseni perusteella uskallan väittää, että aikuisena maahan muuttaneilla on mahdollisuus päästä riittävän hyvän suomen kielen tasolle. Äidinkielen tasoista suomea pidän kuitenkin epärealistisena edellytyksenä heitä kohtaan. Tämän työn tarkoitus on ollut rajata tutkimusaihe sellaiseen ammatialaan, jossa hyvä suomen kielen taito on päivittäisen työn tärkeä työkalu. Opiskelen sosionomiksi, joten tuntui luonteelta valinnalta tutkia sosiaalialaa ammatillisen suomen kielen näkökulmasta. Sosiaalialan työympäristöt ja työtehtävät ovat luonteeltaan vuorovaikutuskeskeisiä. Kielitaito ja siihen pohjautuvat vuorovaikutustaidot kuuluvat sosiaalialan ammattilaisen tärkeimpiin työkaluihin sosiaalialan ammattilaisille, äidinkielestä riippumatta.

Maahanmuuttajien työllistymisestä keskusteltaessa suomen kielen taitotasoon kiinnittyy erityishuomio. Kun kyseessä on vuorovaikutuskeskeinen ammatti, tämä asia korostuu. Opinnäytetyöni aihepiiriä miettiessä ja tutkimustyötä suunniteltaessa pohdin, kuinka hyvä sosiaalialan ammattilainen minusta voi tulla, kun opiskelen tätä ammattia itselleni vieraalla kielellä. Mietin, että olisinko erilainen sosionomi, jos olisin opiskellut tätä alaa omalla äidinkielelläni. Tutkimuksen tuloksena olen ymmärtänyt, että ammatillinen kielitaito on enemmän kuin ammatin tunteminen ja että vahva ammatillinen identiteetti ja ammatillinen itsevarmuus voivat korvata puutteellista kielitaitoa.

Tärkeänä tavoitteena tässä tutkimuksessa oli kertoa kielen opiskelusta monipaikkaisena ilmiönä nonformaalin opiskelun muotoja käyttäen. Olen tutkinut ammatillisen suomen kielen kehittymistä maahanmuuttajataustaisten ammattilaisten kokemusten perusteella. Työssäni halusin saada vastauksen kysymykseen, mitkä asiat maahanmuuttajat kokevat auttavan heidän ammatillisen kielensä kehittymistä. Työnantajien näkemys asiasta opinnäytetyn tutkimusaiheen rajaamisen vuoksi jäi käsittelyn ulkopuolelle. Jatkotutkimuksen kohteena olisi

erittäin tärkeä saada tietoa sosiaalialan työnantajien kokemuksista ja mielipiteistä maahanmuuttajataustaisten työntekijöiden kielivalmiuksista ja niiden vaikutuksesta työssä pärjäämiseen.

Teoreettisen viitekehyksen osalta tämä tutkimustyö perustuu kielitietoisuuteen. Kielitietoisuus maahanmuuttajien kohdalla ymmärretään tapahtuvan formaalin kielen opiskelua laajemmassa kontekstissa ja monikielisyttä arvostavana asiana. He oppivat lukuisia asioita suomen kielellä ja toimivat monessa tilanteissa suomeksi. Näille opituille asioille ei välttämättä aina löydy vastineita omalla äidinkielellä. Ihmisen aivot toimivat niin, että yhdellä kielellä hankittu tieto on käytävissä myös toisessa kieliympäristössä, vaikka ääneen sanottua vastinetta ei olisikaan niille asioille toisella kielellä. Sama ilmiö esiintyy silloin kun opiskellaan uutta ammattia vieraalla kielellä. Opimme ymmärtämään ammattitermien ja -ilmaisujen merkityksiä, mutta me emme välttämättä osaa sanoittaa niitä omalla äidinkielellämme. Olen itse pohtinut useasti, kuinka paljon asioiden syvään ymmärtämiseen vaikuttaa se, että minulta monesti puuttuu sosiaalialan ammattitermien *ääneen sanottu vastine* omalla äidinkielelläni ja joudun hakemaan sanoja sanakirjasta. Opinnäytetyöni aiheen syvällisemmän käsittelyn kautta voisi olla mielenkiintoinen selvittää miten *ääneen sanottujen vastineiden* puute omalla äidinkielellä vaikuttaa ammatillisen identiteetin kehittymiseen vuorovaikutuskeskeisessä ammatissa.

LÄHTEET

- Autio, E. (2016). *”Myös minun kulttuurissani on kauniita asioita, jotka haluan pitää.” Kulttuurien kohtaamista koskevat näkemykset ja akkulturaatioasenteet DIDAR-hankkeen dialogityöpajoissa.* [Sosiaalityön Progradu tutkielma, Tampereen yliopisto, Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö]. <https://trepo.tuni.fi/handle/10024/99091>
- Diakonia-ammattikorkeakoulu (i.a.). *Tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiopalvelut. Vahvuusalueet.* Saatavilla 10.10.2021
<https://www.diak.fi/kumppanille-ja-kehittajalle/tutkimus-kehittamis-ja-innovaatiopalvelut/vahvuusalueet/#32cb3108>
- DivED (i.a.). Kielitietoista käytänteitä opettajille. [Kielitietoisia käytänteitä opettajille - Sukella kieleen ja kulttuuriin \(dived.fi\)](http://kielitieto.fi)
- Halonen, A. (2018). Matkalla ammattiin -sivusto maahanmuuttajille suomalaisista koulutus- ja työllistymismahdollisuuksista. Teoksessa A. Halonen, L. Sundqvist, & M. Tomberg, (toim.), *Sujuvampia opintopolkuja maahanmuuttajille Satakunnassa. Opin portailla Satakunnassa - hankkeen loppuraportti* (s. 142–144). (Diak Puheenvuoro 17). Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Heimonen, J. (2010). Kielitaidon merkitys. Teoksessa I. Bartis, (toim.), *Maahanmuuttajataustaisen ohjaus koulutuksessa ja työelämässä.* (s. 70). Helsingin yliopisto.
- Helminen, J. (2013). *Päämääränä sosiaalialan ammattilaisuus.* Sosiaaliohjaajien näkemyksiä ammattialasta. [Akateeminen väitöskirja, Lapin yliopisto]. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-484-647-9>
- Hirsjärvi, S., & Hurme, H. (2011). *Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö.* Gaudeamus.
- Jalkanen, J. (2019). *Mitä on monipuolinen kielitaito ja kuka sen määrittelee?* JYUnity-lehti. Saatavilla: <https://jyunity.fi/ajattelijat/mita-on-monipuolinen-kielitaito-ja-kuka-sen-maarittelee/>
- Kytömäki, A. (2020). *Mitä tarkoittaa hyvä suomen kielen taito? – Kielitaidon merkitys maahanmuuttajien työllistymisessä.* [Opinnäytetyö, Diako-

- nia-ammattikorkeakoulu]. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-202004286359>
- L 1386/2010. Laki kotoutumisen edistämisestä 30.12.2010/1386.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101386>
- L817/2015 Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöistä 817/2015.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150817>
- Leinonen, R. (12.12.2018). Sisällönanalyysi. Spoken.
<https://spoken.fi/sisallonanalyysi/>
- Maahanmuuttajalääkäri työyhteisön jäseneksi -hanke (2017). *Opas maahanmuuttajalääkäreille ja työyhteisöille*. Kielitaitovaatimus YKI3. Tampereen Yliopisto. <https://sites.tuni.fi/opas-maahanmuuttajalaakareille-ja-tyoyhteisöille/opas/luku-2/kohta-2-3/>
- Nortio, E. (2020). Kotoutumiskeskustelu sosiaalisessa mediassa akkulturaatio-tutkimuksen valossa teoksessa *Kotoutumisen kokonaiskatsaus 2019 – Tutkimusartikkeleita kotoutumisesta*. Työ- ja elinkeinoministeriö.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. (i.a.). *Maahanmuuttajien kotoutuminen*. Saatavilla 14.9.2021 <https://okm.fi/maahanmuuttajat-ja-kotoutuminen>
- Opetushallitus. (i.a.-a). *Yleinen kielitutkinto: Usein kysytyt kysymykset*. Saatavilla 29.4.2021 <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/yleinen-kielitutkinto-usein-kysytyt-kysymykset>
- Opetushallitus. (i.a.-b). *Kulttuurien moninaisuus ja kielitietoisuus*. Saatavilla 24.10.2021 <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/kulttuurinen-moninaisuus-ja-kielitietoisuus>
- Opinportaila.diak.fi. (i.a.). *Opin portailta työelämään Satakunnassa*. Saatavilla 13.1.2021 <https://opinportaila.diak.fi/hankkeet/opin-portailta-tyoelamaan-satakunnassa/>
- Pajula, E. (29.11.2019). *Arvostavat aamukahvit -webinaarisarja*. [Webinaari]. Kotona Suomessa -hanke.
<https://www.youtube.com/watch?v=eQFUPzomYQM>
- Pakman, J. (2018). *Ensimmäistä kertaa ymmärrän, miten oppimistehtävät pitää tehdä, kun mentori selittää mulle – Kokemuksia vertaismentoritoiminnasta*. [Opinnäytetyö, Diakonia-ammattikorkeakoulu].
<https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2018121321282>

- Puusa, A., & Juuti, P. (2020). Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Gaudeamus.
- Päällysaho, K. (17.12.2018). Non-formaalilla kielen oppimisella kohti suomalais-ta työelämää. *Dialogi*. <https://dialogi.diak.fi/2018/12/17/non-formaalilla-kielen-oppimisella-kohti-suomalaista-tyoelamaa/>
- Pöyhönen, S., Suni, M., & Tarnanen, M. (2019). Kieli kotouttamispolitiikan ytimessä – aikuiset maahanmuuttajat matkalla työelämään teoksessa T. Saarinen, P. Nuolijärvi, S. Pöyhönen, & T. Kangasvieri (toim.). *Kieli, koulutus, politiikka – Monipaikkaisia käytänteitä ja tulkintoja*. (s. 261–272). Vastapaino.
- Rouhuvirta, A. (2011). *Samalle viivalle – Selvitys työnantajien halukkuudesta ja tarpeesta palkata maahanmuuttajataustaisia*. Ammattikasvatuksen aikakausikirja – työelämän ja ammatillisen koulutuksen monikulttuuristuminen. 2 (13). Ammattikoulutuksen tutkimusseura OTTU ry.
- Saaranen-Kauppinen, A., & Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto [verkkojulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja]. Saatavilla 14.9.2021 https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/L2_3_2_3.html
- Sahradyan, S. (2015). Miten maahanmuuttajat oppivat suomea formaalin, informaalisen ja non-formaalisen oppimisen kautta? *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, 6 (4). Saatavilla: <https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-syyskuu-2015/miten-maahanmuuttajat-oppivat-suomea-formaalin-informaalin-ja-non-formaalin-oppimisen-kautta>
- Stenman, K. (2015). Kielitaito maahanmuuttajan resurssina – ja kompastuskivenä. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, 6(3). Saatavilla: <https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-toukokuu-2015/kielitaito-maahanmuuttajan-resurssina-ja-kompastuskivena>
- Suni, M. (2011). *Missä ja miten maahanmuuttajat kehittävät ammatillista kielitaitoaan?* Ammattikasvatuksen aikakausikirja – työelämän ja ammatillisen koulutuksen monikulttuuristuminen. 2 (13)
- Taimi, A. (15.9.2020). *Kielitietoinen ja selkokielinen ohjaus*. [PowerPoint-diat]. <https://diak.sharepoint.com/:p:/s/OpinportaitatyelmnSatakunnassa/>

[EYsQKrVj5Z1Du4qwFE9JKKoBCx7ZYacxYrh1ZkQQqXgzbg?e=U818Sc](https://www.talentia.fi/tyoelamainfo/hyvan-tyopaikan-kriteerit/ammattitaito-ja-osaaminen/)

Talentia.fi. (i.a.). *Ammattitaito ja osaaminen*. Saatavilla 18.5.2021

<https://www.talentia.fi/tyoelamainfo/hyvan-tyopaikan-kriteerit/ammattitaito-ja-osaaminen/>

Terveystieteiden tutkimuskeskus (i.a.). *Maahanmuutto ja kulttuurinen moni-*

naisuus. Saatavilla 12.10.2021 <https://thl.fi/fi/web/maahanmuutto-ja-kulttuurinen-moninaisuus/tyon-tueksi/kasitteet>

Tikkanen, T. (2021). S2-opetus kuntoon. *Opettaja*. 116 (15), 52–53.

Tilastokeskus (i.a.). *Käsitteet ja määritelmät*. Saatavilla 12.8.2021

<http://www.tilastokeskus.fi/tup/maahanmuutto/kasitteet-ja-maaritelmat.html>

Tourunen, A. (2016). *Jelmu-suomea. Suomen kielen käyttö ja oppiminen vapaaehtoistyössä*. [Maisterintutkielma, Jyväskylän yliopisto].

<http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-201612165141>

Työ- ja elinkeinoministeriö (2012): *Valtion kotouttamisohjelma. Hallituksen painopisteet vuosille 2012–2015*. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu- ja 27/2012. Saatavilla 30.4.2021 [Valti-](#)

[on+kotouttamisohjelma+21092012.pdf \(tem.fi\)](#)

Työ- ja elinkeinoministeriö. (2019). Kasvua ja hyvinvointia maahanmuutto- ja kotouttamispolitiikalla. Yleiskuva ja kehittäminen. [PowerPoint-diat]

<https://tem.fi/documents/1410877/11992263/Faktatieto%2Bmaahanmuutosta%2Bja%2Bkotouttamisesta%2B25012019/faa5862e-9f95-d674-199e-f8cf9b4ba2c4/Faktatieto%2Bmaahanmuutosta%2Bja%2Bkotouttamisesta%2B25012019.pdf>

Valli, R., & Aaltola, J. (2015). *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2 – Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. PS-Kustannus

Valli, R. (2018). *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1 – Metodien valinta ja aineistokeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle*. PS-Kustannus.

Virtanen, A., & Raitaniemi, M. (2019). Työelämän kielikäytännöt monikielisessä yhteisöissä teoksessa T. Saarinen, P. Nuolijärvi, S. Pöyhönen, & T.

Kangasvieri (toim.). *Kieli, koulutus, politiikka – Monipaikkaisia käytänteitä ja tulkintoja*. Vastapaino.

Väestöliitto. (i.a.) *Maahanmuuttajat*. Saatavilla 12.3.2021

<https://www.vaestoliitto.fi/maahanmuuttajat/>

Werquin, P. (2008). Recognition of non-formal and informal learning in OECD countries: A very good idea in jeopardy? *Lifelong Learning in Europe*, 3, (142–149).

LIITE 1 HAASTATTELURUNKO

Kotoutumiskoulutus formaalin kielenoppimisen mahdollistajana

- ✚ Osasitko suomea ennen kuin tulit Suomeen?
- ✚ Oletko käynyt kotoutumiskoulutusta (tai vastaava kielikurssia)? Missä?
- ✚ Miksi aloitit opiskella suomea?
- ✚ Kuinka kauan olet opiskellut suomea kielikurssilla/koulussa?
- ✚ Millaista suomen opiskelu on oppilaitoksessa/kurssilla? Mitä teette siellä?

Nonformaalin kielen opiskelua

- ✚ Mitä olet oppinut suomen kielestä? Millaisissa tilanteissa olet oppinut jotain uutta?
- ✚ Minkälaisissa tilanteissa ja paikoissa käytät suomea eniten?
- ✚ Minkälaisissa tilanteissa ja paikoissa käytät suomea vähintään? Missä suomen kielen käyttö tuntuu epämukavalta/vaikealta?
- ✚ Hauskoja/ikäviä/hämmäntäviä tilanteita?
- ✚ Harrastatko suomeksi?
- ✚ Mitä kieltä lähipiirissäsi olevat ihmiset puhuvat?
- ✚ Mikä suomen kielen käyttämisessä ilahduttaa, mikä ärsyttää? Miksi?
- ✚ Minkälaiseksi arviot suomen kielen taitoasi?
- ✚ Miten itseluottamuksesi suomen kielen käyttäjänä on kehittynyt?
- ✚ Mitkä asiat vaikuttavat siihen, että tunnet olevasi itsevarma kielenkäyttäjä?

Työllistyminen ja ammattitaito

- ✚ Sinulla on sosiaalialan tutkinto. Oletko ammattiasi vastaavassa työssä tällä hetkellä?
- ✚ Oletko ollut ammattiasi vastaavassa työssä aiemmin?

- ✚ Onko Suomessa suoritettu ammattikorkeakoulututkinto vaikuttanut työllistymiseesi? Miten?
- ✚ Käytätkö suomea työssäsi?
- ✚ Viihdytkö nykyisessä työssäsi?
- ✚ Miten työskentely ammattiasi vastaavassa työssä on vaikuttanut Suomeen kotoutumiseen/asettumiseen?
- ✚ Miten kieli mahdollisesti vaikuttaa työpaikallasi (esim. työtehtävien ja vastuiden jakoon)? Miltä se tuntuu?
- ✚ Onko kieli/ kielitaito vaikuttanut työporukkaan mukaan pääsemiseen jollain tavalla? Miten?

Ammatillisen kielen kehittyminen

- ✚ Oletko saanut työskennellessäsi sosiaalialan työpaikalla onnistumisen kokemuksia kielen oppimiseen liittyen? Millaisia?
- ✚ Miten itseluottamuksesi ammatillisen suomen kielen käyttäjänä on kehittynyt?
- ✚ Millaista palautetta saat työkavereilta/asiakkailta? Miltä se tuntuu?
- ✚ Koetko, että suomen kielen taito on osa (ammattialasi) ammattitaitoa?
- ✚ Missä sinä opettelit ammatillista suomea?
- ✚ Minkälaista määritelmää voisit antaa ammatilliselle kielitaidolle?
- ✚ Osaatko laatia työssä tarvittavia eri tekstilajia (raportti, kirjaaminen, jne)? Miten näitä olet opetellut?
- ✚ Osaatko hallita erilaisia kielellisiä tilanteita? Osaatko lohduttaa, motivoida, vakuuttaa? Miten olet opetellut näitä?
- ✚ Oletko saanut harjoitella ammattikieltä opiskelusi aikana? Miten ja missä?
- ✚ Mitkä asiat ovat olennaisia ammatillisen kielen kehittymisen kannalta? (esim. puhuminen suomea äidinkielenä puhuvien kanssa; aidot ammatilliset tilanteet; alan kirjallisuuden seuranta jne)
- ✚ Mitä apua olet saanut työpaikkasi esimieheltä kielikehitykseesi liittyen?
- ✚ Mitä apua olet saanut työyhteisöltä kielikehitykseesi liittyen? Miten?
- ✚ Miten toivoisit esimiehen/työkavereiden auttavan sinua kielen kanssa?
- ✚ Miten työpaikalla varmistat, että ymmärrät jonkin asian oikein suomeksi?

LIITE 3 RIKOTAAN KIELIMUURI! -MINIANIMAATIO

Rikotaan kielimuuri! Kielitietoisuus työpaikoilla ja selkokielen ohjaaminen

<https://youtu.be/AN10-aKmsow?list=PLX8L6VZCYbFKw27VXc0JPwOSjpWAeX5C>

LIITE 4 KAIKKIEN KAHVIHUONE -WEBINAARISARJA

KAIKILLE AVOIMET WEBINAARIT

Murretaan kielimuuri! Selkokieli ja kielitietoisuus monikulttuurisessa työyhteisössä	27.1.2021 klo 12–15
Palkkaisitko? Romanit opin portailta työelämään	16.3.2021 klo 12–15
Yhdessä enemmän! Monikulttuurinen ja monialainen harjoittelun moduulimalli sote-alalla	16.9.2021 klo 12–15
Moninaisuus työelämän vahvuutena (hankkeen loppuseminaari)	7.10.2021 klo 9–15

KAIKKIEN KAHVIHUONE: VINKKIPAJAT TYÖELÄMÄLLE

Kahvihuonekeskusteluja: Kun kulttuurit kohtaavat työelämässä	15.12.2020 klo 14.00–15.30
Kahvihuonekeskusteluja: Tervetuloa yhdenvertaiseen kahvihuoneeseen!	9.2.2021 klo 14.00–15.30
Kahvihuonekeskusteluja: Vastavuoroinen kulttuurinen kohtaaminen opiskelijaohjauksessa	27.4.2021 klo 14.00–15.30
Kahvihuonekeskusteluja: Motivaatio opiskelijaohjauksessa	17.5.2021 klo 14.00–15.30

KIRJOITAMATTOMIA SÄÄNTÖJÄ SUOMALAISESSA TYÖELÄMÄSSÄ: VINKKIPAJAT MONIKULTTUURISILLE OPISKELIJOILLE

Kahvihuoneen salainen elämä: Mitä suomalaisessa kahvihuoneessa keskustellaan ja miksi	19.1.2021 klo 13.00–14.30
Suomalaisten työpaikkojen pelisääntöjä: Mitä pitäisi tietää suomalaisesta kulttuurista työpaikoilla	23.3.2021 klo 13.00–14.30

LIITE 5 TYÖKALUPAKKI MONINAISEEN TYÖELÄMÄÄN

TYÖKALUPAKKI MONINAISEEN TYÖELÄMÄÄN

**Opin portailta työelämään Satakunnassa
-hankkeen loppuwebinaari torstaina
7.10.2021 klo 12.00–15.45**

Tervetuloa hankkeen loppuseminaariin, jossa saat täydennystä monikulttuurisen työelämän työkalupakkiisi. Saat näkökulmia ja osaamista kulttuurien väliseen viestintään, uskontolukutaitoon sekä uusia lähestymistapoja työyhteisöissä käytettävään kieleen. Tilaisuus toteutetaan verkossa.

12.00–12.15	Tervetuloa monikulttuuriseen kahvihuoneeseen!
12.15–12.45	Onko suomalainen työelämä valmis monikulttuurisuuteen?
Ahmed Mesaedy , sosiaaliohjaaja, vuoden pakolaismies 2021
12.45–13.15	Työelämä muuttuu, kun sitä halutaan muuttaa
Opin portailta työelämään Satakunnassa -hankkeen tuloksia ja tarinoita
13.15–13.45	Suomen kieli – Umpikujat, ansat ja kompastuskivet
suomalaisessa kulttuurissa maahanmuuttajana
Dieter Hermann Schmitz , saksan kielen lehtori, kirjailija
13.45–14.00	Tauko
14.00–15.00	Työelämän kulttuurienväläinen dialogi: haasteita ja työkaluja
Liisa Salo-Lee , PhD, prof.emer., Jyväskylän yliopisto
15.00–15.30	Uskontolukutaito osaamisena työelämässä
Mikko Malkavaara , yliopettaja, Diakonia-ammattikorkeakoulu
15.30–15.45	Tulevaisuuden työelämä, kommenttipuheenvuoro
Rami Raivio , sisältöjohtaja, Varsinais-Suomen sosiaalipalvelut oy

LIITE 6 KAIKKIEN KAHVIHUONE! -MINIANIMAATIO

Kaikkien kahvihuone! Monikulttuurinen kohtaaminen työyhteisössä

https://youtu.be/dGmYt-rtswl?list=PLX8L6VZCYbFKw27VXc0JPwOSjpWAeX5C_